

బిల్వమంగళ

— కవిద్రుహముగారి వంగనాటకమునకు లేలుగు

గ్రంథకర్త

శ్రీపాద కామేశ్వరరావు

3981

— మొదటికూర్పు —

ప్రకాశకుడు

చెఱుకువాడి వేంకటరామయ్య

అభినవాంధ్రగ్రంథమాలాకార్యాలయము

రాజమండ్రి

All rights
reserved }

జనవరి 1927

వెల
{ మొదటి ప్రతి 1-4-0
సాదా ,, 1-0-0

Printed by
A. LAKSHMANASWAMY NAIDU
at Saraswathi Power Press, Rajahmunda

ప్రీతి క

భక్తుల చరిత్రము నాటకరూపమున రచించడము ప్రస్తుతమున ఆచారముగానుంది. చీలొగుకుడను భాగవతోత్తముని కథ మనభాషలో “చింతామణి” అనుపేర నాటకముగా రచింపబడి అంతటా వ్యాపించినది. దీనికిమూలము వంగభాషలో కీర్తిశేషులూ నాటకకవిశేఖరులు నగు గిరీశ చంద్ర ఘోషుగారిచే కల్పింపబడినది ఎరిగి దాని నాంధ్రలోకమున కర్పిస్తూన్నాము.

ఇది గద్యపద్య గీతాత్మకము. ఇందలి పద్యభాగము మాత్రనియమము మాత్రమే కలిగి ఆంగ్లభాషయందలి Blank Verse కు పోలియున్నందున మేము దానిని తెలిగించుటలో కొత్తతోవ తొక్కినాము. మన నాటకరంగస్థలమున ఎల్లెడ ననుమోదింపబడిన ఇతరకవులపాటలు కొన్ని చేర్చినాము. ఇందుకు మమ్ము తుమింతురుగాక!

కథ పరమపావనము, రచనాపద్ధతి సూతనమవుటచేత ఈనుమము జనరంజకముగా నుంటుందని అపేక్షిస్తూన్నాము.

రాజమండ్రి }
జనవరి 1927 }

చెఱకువాడ వేంకటరామయ్య
ప్రకాశకుడు.

—కుశీలవగణము—

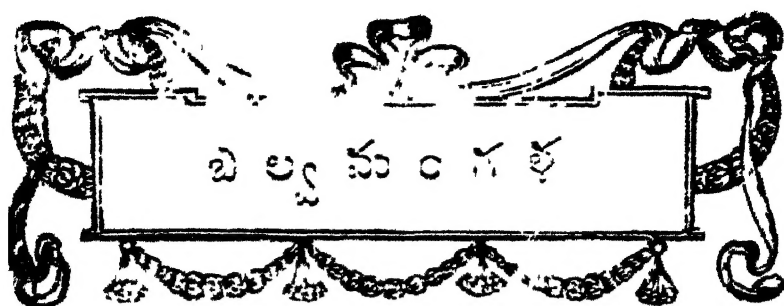
పురుషులు.

బిల్వమంగళుడు	...	...	కథానాయకుడు
సాధువు	...	...	దొంగసన్యాసి
బిచ్చగాడు	.	...	
సోమగిరి	...	...	సన్యాసి
వర్తకుడు	...	...	
గోపాలబాలుడు	...	...	శ్రీకృష్ణుడు

స్త్రీలు

చింతామణి	...	...	వేళ్ళ
దాసి	...	...	చింతామణినాకరు
అహల్య	.	...	వర్తకునిభార్య
పిచ్చిది	...	...	

షరా—గ్రంథకర్త అనుమతిలేక దీని నెవ్వరూ అడకూడదు.

మొగ్గటి అంగము

— మొగ్గటి అంగము —

(కడుగోపలో విల్వమంగళము)

విల్వ—కానీ, కానీ, కానీ, ఇంత పెళ్ళా! ఒక్క
 సారి మాటన్న ముందుది నడుశాయివా? తలుపు తీయనే
 లేదు. ఇండేవో ఉంది, చాక్రి నాకు కళ్ళు మూతపడనే
 లేదు. ఒక్క మాటైనా దానిలోబ గాలేదు. ఒత్తిలి ఆవల
 మోస్తూ హాయిగా నిలిపాయి! ఇక దీవిమొగము చూస్తే
 నాపేరు బిల్వమంగళుడు కాదు. ఇప్పుడుగా నచ్చినాను చేటు
 మానింది... నేటితో సరి. ఎప్పుడైనా కంటపడితే ఆ రెండు
 ముఱుకలు చెప్పి తీరకలెను. నడువముగా వస్తు, సరిశముగావే.
 వదలుతో నిలచివచ్చుం వైర మెందుకు? “అమ్మాయి, కుడు
 వనా? ముడువనా? నీకా లాభములేదు, నాకూ లగ్గులేదు,
 నేటితో సరి, ఇంతే”... విడిచి వచ్చినతరువాత మరి పోను.

(భిక్షుకుడు పాడుతూ వచ్చును.)

తోడిరాగము—(వెడలెను కోదండపాణి వరుస)

వలవనెడు తుపానులోన-చెలగు జీవమును నావ!

కలగు హృదిని కల్లోలము-కాంచ గాంచ మించెనయ్యో॥వ॥

ఏడ ప్రాణములు చేర్చుకొ-ఎవ్వ డెరుగు దైవమాయ?

నుడివడు పెనుసుడిలోబడి-బడలిక మునుగ,

జడమురీతి జరుగుచుండు-జగమంతయు దిగులునొందు,

నడలులేక రాగలతిక-నందడించు చున్నదయ్యో ॥వల॥

విల్వ—ప్రాణాలు నిల్చునట్లు లేదు.

బిచ్చ—బాబూ, దిక్కుమాలిన పక్షిని-ధర్మం చేసు
కోరా?

విల్వ—పోపో-నాప్రాణాలు తీయకు... ఏమిటాపాటా?
వందడిస్తున్నావా?

బిచ్చ—ఆకలిచేత వేగులు బిగబట్టుతూన్నవి.

విల్వ—ఆపాట నాకు చెప్పు, వ్రాసుకొంటాను.

బిచ్చ—ఒక్కచోట నుండిపోతే కడుపు నిండుతుండా
బాబూ? నాలుగువీధులూ తిరిగితే కదా నాలుగ్గింజలు
కొరుకుతాయి.

విల్వ—ఒకక్షణ మాగు-నీకేమైనా యిస్తానులే.

బిచ్చ—అంతమాటే చాలు-నాకేమీ వద్దు బాబూ!

విల్వ—అలాగుకాదు-పాట వ్రాసుకోనిస్తే నీకు

మామూలు బిచ్చము.

బిచ్చ—నిజమే? నా తోడే?

విల్వ—ఇదిగో ఇంద. (ఇవ్వబోవును)

బిచ్చ—నన్ను పోలీసువాళ్ళ కప్పగించరు కదా?

విల్వ—లేదులేదు, పాటచెప్పు.

బిచ్చ—దీనిని నేను దొంగిలించలేదు, కృషిచేసి నేర్పుకొన్నాను.

విల్వ—నరే, చెప్పు.

బిచ్చ—(పాడును)

విల్వ—పాడవద్దు - మూలము చెప్పు (చానుకొంటాను.

బిచ్చ—వలవనెడి తుపానులోన... కల్లోలము.

విల్వ—అబ్బో! వలపు మితిమీరిందే! అలాంటివస్తూ పడుతూన్నది తరువాత?

బిచ్చ—ఏడ ప్రాణములు చేర్చునా-ఎవ్వడరుగు దైవమాయ?

విల్వ—ప్రేమ యెట్టి దినుకొన్నావు? నీ పెరుగుదువా?

బిచ్చ—(స్వ) ఈతనికి పిచ్చిపట్టింది కాబోలు!

విల్వ—నీవు చెప్పలేవా? మెడ కురిపోసెదను మహా! నూటాడనేమి? పాట చెప్పు... కానీ...

బిచ్చ—నుడివడు పెనుమడిలోబడి...

విల్వ—కొండండు - నుడిగుండమా? నూనుమెడలుగ నాటివా?...

బిచ్చ—(పాట ముగించి) పాట సరి, బాబూ!
ఇప్పించరా?

బిచ్చ—ఆగాను! నేను చూడనీ సరిగా ఉందో లేదో.

బిచ్చ—చిత్రము.

బిచ్చ—నండడిచూస్తువా?

బిచ్చ—బాబూ! మా పాఠ్యం యిప్పించరా?

బిచ్చ—ఈ పాట బాగులేదు.

బిచ్చ—ఏం బాబూ! అలా సెలవిస్తారు?

బిచ్చ—ఓరీ, నీ వెప్పుడైనా వలపులో పడినావా?

బిచ్చ—అదేమో నాకు తెలియదు గాని, ఒకసారి జైల్లో ఉన్నాను-నా ప్రారబ్ధ మది-అప్పటినుండి కల్లూ గం బాయి రోజూ తాగడం మౌనశాసనం. ఎప్పుడైనా దొరుకుతే పుచ్చుకొంటాను, లేకుంటే లేదు.

బిచ్చ—నేను చెప్పినపని చేస్తావా?

బిచ్చ—బిచ్చ మెత్తుకోవాలి, పోతా సిప్పించండి.

బిచ్చ—ఇస్తాను కానీ, నేను చెప్పినట్లు చేస్తే ఇంకొక రూపాయి యిస్తాను...(స్వ) వీడి మూలాన దానిగుట్టు తెలుసుకోవలెను. దాని మనసులో ఆందోళనము పుట్టించ వలెను... “అతడు నచ్చునని ఎంచుతూన్నావు కాబోలు- ఆయాశ మన్న నుమా!” అని కబురంపుతాను... ఓరీ, ఇటు విను-అయింటికి వెళ్ళు-చింతామణి అని ఒక అడ దగువడు తుంది. అదేమి చేస్తున్నాదో చూచి దానితో “అతడు

వస్తాడని అనుకొంటున్నావు కాబోలు, ఇక రాదునుమా? అని చెప్పిరా.

బిచ్చ—అలాగే-న యిల్లు?

బిచ్చ—అదిగో పెద్దయిల్లు, కనబడుతున్నదా? అది నభాకులా గుంటుంది... పలాగున్న నేమి? నాకు నచ్చింది... ఈపాట వినిపించు.

బిచ్చ—ఏ మనవలెను? ఆతను ఎస్తాడనా?

బిచ్చ—కాదుకాదు. అతి పిక్ నాడు ..

బిచ్చ—తెలిసింది. నే నెరుగుదును-ఒక మహారాజా కోపమువచ్చినప్పుడెల్లా ఇట్లే కబు రంపేచాడు.

బిచ్చ—నే నీమరికెట్టుక్రింద ఉంటాను. అన్ని విషయములు నవి న్తరముగా తెలుసుకొనిరా, ఎక్కడున్నాదో, ఏమి చేస్తూన్నదో చూచిరా. బాగ్రత్త - పాటమాత్రము వ్రాసియివ్వకు.

బిచ్చ—అబ్బో! ఆలాగు చేస్తానా? నే నెరుగుదును.

బిచ్చ—అదే చూడు-ఒక మగవానిపెంట ఒక ఆడది వస్తూన్నది, అది విడిచివచ్చిన యిల్లే. ఆ యింటివాసి అది, ముందు దాని నడుగు, నావ్రనంగము వస్తే ఏమీ అనకు-నే రాచెట్టుక్రింద నుంటాను. (పోవును)

బిచ్చ—నాకు చేతకా దనుకొన్నారా? ఇష్టముంటే ఎట్టి కార్యమైనా చేయగలను (అనోవలో నిలువబడుచు)

(సాధువు దాసియూ వత్తురు)

సాధు—ఇటు విను—ప్రేమానుబంధము పరిశీలించడములో నీవు మిన్నవ్ర-నీహృదయ మెంత కోమలము! ప్రేమ అంటే సాధారణవిషయ మనుకొన్నావా? అది స్వర్గమంతా వ్యాపించి యున్నది, రాధాకృష్ణులు ప్రేయసులే సుమా!

దాసి—ప్రేమ ఎట్టిదో నాకు తెలియదు, నాకు సచ్చిన మగవాడు దొరకలేడు.

సాధు—సచ్చినవారని కొంద రుండురా? పెరిచానా, నీవు వాళ్ళ నట్లు కావించవలెను. పురుషులు భృంగముల వంటివారు, ఈవిషయ మతిరహస్యము సుమా... ప్రేమ బైట పెడగూడదు. చూడు-రాధ మేనత్త, కృష్ణుడు మేనల్లుడు; ఐనా, వారి రాసలీల ఎంత గుహ్యము!...నీ వేదోపనిషాద పోతూన్నట్లుంది . లేకుంటే ప్రేమనుగురించి ఇంకా వ్రాసంగింతును. చెడుదారిలో పడ్డ నిన్ను మంచిదారిలోనికి తేవడమే నా ముఖ్యదేశము.

దాసి—అలాగైతే సాయంత్ర మొకసారి దర్శన మిప్పించండి. నాకుకూడా మీ యాపదేశము వినాలనే ప్రయత్నం. కడుపు జరుగక పోవడముచేతనే ఇట్లు నడుచుకుంటున్నాను అమ్మా! ఏడవకు?

సాధు—ఏదీ?

దాసి—నా యజమానురాలి దగ్గరకి పోయేటట్లున్నాను. ఆమె ప్రావకుని! ఆమెకూ జగడము చెరిగి ఆతడు బైట

వెడలి నాడు.

సాధు—నరే. నేను సాయంకాలము వస్తాను. ఇంటిని
నింకవ్వరినీ ఉండనీయకు. త్వరితముగా మూడుసార్లు మెల్లగా తట్టు
తాను. మీరు మంచివికాదు, ఎవరి కంటనైనా మనము పడితే
ప్రమాదము.

దాసి—అలాగే. మంచిపోక వస్తాను. కదా? (అతడు
పోవును)

(విచ్చగాడు : పుష్పము)

విచ్చ—నేను మీయి. టి కే : పుష్పము.

దాసి—నీ వెవడచ :

విచ్చ—ఇప్పుడు చెప్పను. త్వరగా ఇంటికి వద.

దాసి—చావు. ముండకొడకా! నీమొగావ నిప్పు
పెట!

విచ్చ—రాకే కాదు, నాపితాళ్ల కందరికీ అలా అయిం
ది. నేను నీవలలోపడను, ముందు నీవువద, వెనుక నేనుంటాను.

దాసి—ఓరి నీయిల్లు కూల! నీకు పిచ్చి వట్టిందా?

విచ్చ—బాలము చేయకు, మాట చెప్పవలెను. అతడు
చెట్టు క్రింద నున్నాడు.

దాసి—ఎవరు, మా అయ్యగారేనా? చెప్పు చెప్పు.
ఎక్కడున్నారు?

విచ్చ—ఊ! ఇక్కడ చెప్పుతా నమకొన్నావా
ఇంటికి వద.

దాసి—ఓరి చచ్చినోడా! నా-హో విగటమా?

బిచ్చ—కాదు-ఒకమాట చెప్పవలెను-ఇంటికి పద
చెప్పుతాను.

దాసి—చెప్పవా? నూ అయ్యగారు పిలిచి పడ్డారా?

బిచ్చ—పిలిచే పడ్డారు, లేకుంటే లేక-ఇంటికి పది
అక్కడ చూసుకుందాము. కనబడిన వాల్లందరితో చెప్పు
మందువా?

దాసి—(చింతామణినిచూచి) ఆశని వెదకాలనే
కాబోలు-అదిగో-నా యజమానురాలు ఒకగడియ తాళశే
పడి. ఇల్లు వెడలి వచ్చింది-నేను మరచిపోయినా ననుకొన్నది
కాబోలు.

బిచ్చ—అదే కాబోలు చింతామణి! ఇది తనయజమా
నరా లంటున్నది, హావలిమాట బయటికి రాకుండా కొంచె
మాగుతాను.

(చింతామణి వచ్చును)

దాసి—వసుమ్మా, కొంచెము శాంతించకూడదా?
ఓపికలేదా? ఇల్లు విడచి ఇప్పుడే రావలెనా? చూచేవా
ళ్లే మందురు?

చింతా—ఆనుకోనీ, నే నోర్వలేను. స్నానానికి
పోతున్నాను.

దాసి—ఏడీ, ఆతడెక్కడా కనబడడే! గొప్పింటివాడు
కదా? నీవు కొద్ది చేతలు చేస్తే సహించునా?

చింతా—నే నేమన్నాను! నీ వింట్రోలేవు-నేను భోజనము చేస్తున్నాను, లింగుదేవత ఆవిష్కరమయింది. ఆపాటి దానికిరాత్రిలంతా గొణగొణలే, మాటాలేదు, మంత్రీలేదు. నన్ను నిద్రపోనివ్వలేదు, తెల్లవారేదాకా నిద్రపోరాలే! ఒళ్ళుమండి నేను మాటాడలేదు-వెంటనే మేడదిగినాను ఆకలితో నాకూకొపము సచ్చింది-రెండు మూడుసార్లు తిరిగి వచ్చెను, కాని నేను పల్కరించలేదు.

బిచ్చ—అదిగో-అచ్చెట్టుక్కింక నున్న యాతడేనా?

దాసి—ఎక్కడ?

బిచ్చ—(చింతామణితో) ఇదిగో విను-(దాసితో) నీవుకాదు. అతడు వచ్చు ననుకొంటున్నారు కాబోలు! అతడికరాదు.

చింతా—ఎక్కడ ఉన్నాడు?

బిచ్చ—ముందు నీయింటికి వద-నీ వేమిచేస్తూన్నావో చూడవలెను, ఏలాగు భోజనము చేస్తావో గాంచవలెను, ఏమందువో వినవలెను; అప్పుడు మర్రిచెట్టుదరికి పోయి ఆ మాటలు చెప్పవలెను. అద్దరి నాతడున్నాడు-(బిల్వమంగళుడు పాదలో దూరును).

చింతా—దాసీ, చూడుచూడు-ఆపాదలో దాగుకొన్నాడే!

బిచ్చ—

పాట

గారీమనోహరి రాగము—(బ్రోవనమయమిదే రామయ్యనకుస)
నరనుగు దూరెనుగా పొడలో-నరనుగు దూరెనుగా పొడలో!

మరిచురిచిన్న మరపించుచుండె-

చేరివానిచెంత జేర్చుకొమ్మునీదు! నర!

మనసులోనిమా-టనుదెల్పడామె-

ధనములేమి చిన్నతనము నొందెనో?

వనములోన జీ-వనమునల్పునేమె

-కనుమువాడద్దరి-గొనజూచు చుండె ||నర||

బిల్వ—(స్వ) దానికి నాచింతలేదు-నవ్వుతూన్నది-
(ప్ర)కా) కట్టెలుకొనడాని కిట్లు వచ్చినాను- కంటపడ్డావు కా
వున ఒకమాట చెప్పదను.

చింతలోననున్న చిరునవ్వు వెలయునా?

విశ్వదాభిరామ విశరవేమా. ||

చింత—ఏమన్నావు? కర్ర లెందుకు? నీచిత్తిపైన
పేర్చుటకా?

బిల్వ—నీ పుదార వసుకొంటిని కాని వట్టి తుచ్చు
గాలవు సుమా!

చింత—అబ్బో! నీపుదారుడవా? నీవనులే తెల్పు
తూన్నవి లే-ముంజేతి కంకణమ్మున కద్దమేల?

దాసి—అయ్యా, నామాట వినండి-మీరు గొప్పవారు,
గనుక ఈమె మాటలు పాటించకండి-చింతామణి, నీవన్న

మాట బాగాలేదు సుమా!

విల్వ...దాసీ, నీవేమీ చెప్పనక్కరలేదు-ఇక నేను రాను. నా దుఃఖము-తా నీ కొకనాడు తెల్పుతాను-నేను గొప్పయింటివాడను, గౌరవ మెచ్చటపొందిన నక్కడుంటాను. కడుపులో లేచిది కాగలించుకంటే వస్తుందా?

చింతా—ఏమీ? నేను విన్నేమన్నాను? దాసీ యింట్లో లేదు—నేను భోజనానికి వచ్చున్నాను, అందుకోసము తలుపు తీయడమునకు బాలు మైంది, ఈపాటిగానికే నీ మనసులో కోపాన్ని వ్రాతిలంతా రగిలెను. తూనే ఉండనా? గౌరవ మెక్కడ కల్గిన నీ నక్కడికిపోదువా? నేనిదివరలో చెప్పినాను-బాగా ఆలోచించుకో.

దాసీ—నా దొకమాట-అడవాల్లిట్లు వీధిలో పెడడము అన్యాయము.

చింతా—నీనెత్తి! నేను జలకమాడ వచ్చితిని-న న్నెందుకు నిందిస్తావు? ప్రాద్దుటనుండి ఇక్కడ వాయిగా ఉన్నాడు. అతనికేమి? ఏమయినాడో అని నేను చస్తూ ఉన్నాను. ఒక మాటైనా కనిపించలేదు!

దాసీ—అయ్యా! ఇ దన్యాయము కాదా? అడవి, చిక్కిఉంది, అమెగతి “తానుండీ తనతల్లి గొడ్డా” లన్నట్లుంది.

విల్వ—చింతావణీ, నిన్ను చూస్తే నాకు విచారముగా నుండి.

చింతా—అయితే కోపముపడక తిన్నగా ఇంటికి వద.

బిల్వ—ఇప్పుడు గాన. నేను మూతండ్రి తద్దినము.

నేళ మీరుతూన్నది.

చింతా—అట్టేన ఆలస్య మెందుకు? కోపములేదని చెప్పి ఇంటికిపో.

బిల్వ—అఁ కోపమెందుకు?

చింతా—కలాగు కాదు. ఇటు విను. ఇప్పటికే పొద్దెక్కింది. “నాకుకోపములేదు” అని నీవనేదాకా నిన్ను పోనీయను.

బిల్వ—నాకు కోపము లేదు.

చింతా—నరే, ఇక నింటికి పో, నేను స్నానానికి పోతాను; త్వరితగా ఏరు చాటు-సాయంకాలము వత్తువా?— కాదు, కాదు-నే జేరు చాటరాదు కదా?

బిల్వ—అట్టేన నన్నెట్లు రమ్మంటావు?

చింతా—నేవొద్దు - రేపుదయము రా - రాకుంటే ఒట్టు సుమా!

బిల్వ—రేపేలాగు రాగలను?

చింతా—చూచినావా దాసీ నీ ఉదారుడు! నేడు పోతున్నాడు, ఈరాత్రి కంట పడడు, రేపుదయమైనా రా జాలడట!...కోపమే లేదట! కోపము నాకులేదు, ఉన్నమాట అన్నాను.

బిల్వ—ప్రొద్దుటే ఎట్లు రాగలను? కోపముతోనన్న

మాటా ఇది? పనిపాటు లుండవా?

చింతా—అంతా నాకు తెలియదు, లేవు నాకుంటే బట్ట వేస్తున్నాను... ఇంకా చెప్పకొన్నట్లే.

బిల్వ—కలాగే వస్తానలే.

చింతా—నస్తానులే కాదు, లేవు మధ్యాహ్నము నాకిది విక్రమికి రాకుంటే మీయింటికి నేనే నస్తాను.

బిల్వ—తప్పకుండా వస్తానని చెప్పడ మేలాగు?...
(పోవును.)

చిద్ద—అయ్యో, కావనయ్యో, నాకింతానన్న దేదీ?
(పోవును.)

దాసి—కోపము తగ్గిందని తెలిసీ ఇంటి కెందుకు తీసుకొని పోలేదూ?

చింతా—తండ్రిశ్రాద్ధము పెట్టుకోవద్దా! ఇంటికి కొని పోతే ఏలాగు?... ఈ రాత్రికి వీనిపీడ వడలింది... అబ్బబ్బ... నాకు కైదే కదా? కొండు వడలజే, ఎటు కడలనీయదు... రాత్రి అంతా గుసగుసలే! తలలేదు తోకలేదు... నిన్ను వలచినాను, నిన్ను వలచినాను, అని ఒకటే రోకలిపాట! వలచి నన్ను కొన్నాడా?... అదిగో చూడు, మళ్ళీ వస్తున్నాడు! (బిల్వమంగళుడు వచ్చును.)

బిల్వ—ఈ రాత్రి నేను రాను, నా బట్టలు జాగ్రత్త సుమా!

చింతా—చిన్నావా దాసీ, బట్టలు వీధిలో పార

వేయదుగా?

బిల్వ—అతవా పవు కనుకనే చెప్పతూన్నాను.
(పోయి వచ్చి) చూప-చియో, గోండ్రికి పిల్లలకు కందిగింజ శనగ
గింజ మేం పెట్టు (పోయివచ్చి) నీళ్ళిమ్మా, లేకుంటే గొంతు
కాళ్ళుకొని పోతుంది

చింతా—మేలా నిజ్లా పెట్టవలెనేమి! గొంతుక
పిసిగి. గోకొనో పెట్టవను, లేనా మెడనులిమి మింట నెగుర
గొట్టవను.

బిల్వ—అబ్బో! నీ వంతదానవే! కనుకనే చెప్పతూ
న్నాను. అవి మాటలాడితే ఆడనీ.

చింతా—చాద స్తవు బాపడా, ఇంటికి పో-శ్రాద్ధము
పెట్టవలె నంటివే! తండెప్పుడు తంటావు? ప్రాద్దాకింది
పోవయ్యా.

బిల్వ—ఇదిగో పోతున్నాను. (తిరిగివచ్చి) చెప్పమరచి
నాను, లేడిపిల్లకు గడ్డివేసి, కొమ్ము కర్రకి కొట్టుకోకుండా
కట్టు, జోరావగిచ్చేస్తే కోవగించకు, నేనుపోయివస్తాను.

చింతా—అనడమే కాని ఆచరణము లేదే! నాకు
స్నానానికి వేళయింది. రేపురయము వత్తువా?

బిల్వ—చూదాము లే...

—+ రెండో రంగము +—

(బిచ్చగాడు, సాధువు)

బిచ్చ—నరేకాని ముగి దీమాట చెప్పండి, మీ రవ రాధపరిశోధకులు కారుకదా?

సాధు—శివశినా! ఎంతమాట! నాపూర్వోత్తరము విను-నేను మొదట నవాబుకొలుపులో నుంటిని, నాపేరు రామకుమారుడు. ఇది కలికాలము కదా? అధర్మభీతి గల వాని కావదలు మెండు. నేను కొంతభసము దొంగిలించినా నని నాపై దావా లేచినవింటనే నాకు వైరాగ్య ముద యించి కాళికి పోగా, అక్కడ నాపూర్వభవపుణ్యవిశేషము వల్ల నాకొక గురువు లభించెను-అతడు సిద్ధుడు-పండ్రెండేండ్లు నన్ను తన సుతునివలె చూస్తూ నా కుపదేశించెను.

బిచ్చ—సాత్తు దొంగిలించినందుకు పోలీసువాళ్ళు పట్టుకోలేదా?

సాధు—శివశినా! నేనేమి? దొంగలాడడమేమి! ఎవరో కిట్టనివాళ్ళికింపదంతి వుట్టించినారు.

బిచ్చ—అయితే పోలీసువాళ్ళు మిమ్మెమీ చేయ లేదా?

సాధు—“యతో ధర్మ స్తతో జయః”, దైవకృపవల్ల ప్రమాద మేమీ ఘటిల్ల లేదు.

బిచ్చ—మీ రగృప్తవంతులు! నేను మరుగుదొడ్డిలో

దాగున్నా నన్ను బయటికి ప్పినానా!

సాధు—దాగురువుగారి కృపవల్ల యోగశాస్త్రము, ధర్మశాస్త్రము, చికిత్సాశాస్త్రము మొదలయినవాటి నభ్యసించినాను. ఎప్పుడూ జగత్ డేమంకరములైన కార్యములే చేస్తూండును, నిన్ను శిష్యునిగా నొనర్చుకోవలెనని ఉన్నది; నీవు త్యాగివలె నాన్నావు. నీచరిత మెట్టిదో వినవలెనని ఉంది, చెప్పుము.

బిచ్చ—మీ రహస్యధరితకోధకులు గారని నాకు నమ్మకము ఇప్పటికి చిక్కింది. అందరి తలవాతా ఒకతీరున నుండిదు. నేను చిన్నప్పుడు మత్తువస్తువులు నేవించి యిల్లు గుల్లచేసి తుదకు కనువుజుగక బంగారుపూత పూసిన గిన్నె దొంగిలించి దానివల్ల ఒకమానము హాయిగా గడిపినాను. నేనూ కాశికిపోయు ఒకపూజారి తల్పై నున్న బంగారు వస్తువు దొంగిలించినాను.

సాధు—సరిపోయింది. నాకు తగిన శిష్యుడవే!

బిచ్చ—మీదయవల్ల ఎట్టి వనైనా పట్టుబట్టి సాధించ గలను, కాని ఒక చుక్కంది. నేనెక్కడ కనబడితే అక్కడ పట్టుకొమ్మని గవర్న మెంటువారి హుకు ముంది.

సాధు—దానికొక ఉపాయ ముంది; జడలు ధరించి ఎర్రచారీలు గట్టి ఒళ్ళంతా విభూతి పూసుకుంటేసరి.

బిచ్చ—అవేషముతోనే నేను దొంగిలించినది. అందుచేత జడలు కత్తిరించవలసి వచ్చింది.

సాధు—నావద్దనుంటే నీకు భయము లేదు. అంత
ధానవిద్యచేత నీకు దాదగలదు.

బిచ్చ—అందుకే మీరదృష్టవంతులన్నారు. పోలీసు
వాళ్ళ కళ్ళు నూత్నగ్రాహ్యములు. నీట్లో దాగుకొన్నా
బాడదీసి అవి దొంగలి బైట కీడ్వగలవు.

సాధు—నాదగ్గర నుంటే నీకు భయ మనవసరము.

బిచ్చ—నరే—ఈ వినోద మెన్నాళ్ళో! ఇందు దొన
గేమి?...అయ్యో, మీరు మాటలాడుతారా, లేక మాన
ముద్ర వహిస్తారా?

సాధు—యోగ్యులతో మాత్రమే మాటలాడడము.

బిచ్చ—జ్ఞానపత్రి నేవిస్తారా?

సాధు—అప్పుడప్పుడు మోతాదుగా.

బిచ్చ—మీ కష్టాంగసిద్ధి యెందా?

సాధు—అది పరమరహస్యము.

బిచ్చ—వచ్చినవా శ్లందరినీ యాంచితురా, లేక
యిచ్చవచ్చిన వాళ్ళనే అడుగుదురా?

సాధు—హోమకుండము ముందుంటుంది-ఇప్తమున్న
వా శ్లేషైనా ఇచ్చెదరు.

బిచ్చ—నరే—మీ యాశ్రమ మెక్కడ?

సాధు—గుడిగాని గుండముకానీ చూనుకోవలెను.

బిచ్చ—నరే—వంతులు పంపక మేలాగు?

సాధు—నాకు కుటుంబ ముంది, వాళ్ళకి నెలకి పది

హేనుగూపాయిలు పంపించవలెను. మాలమ్మ, నాభార్య, ఇద్దరుపిల్లలూ ఉన్నారు. వాళ్ళున్నూ పోగా మిగిలినదానిలో నాకు పదివంతులు, తక్కినవి నీవి.

బిచ్చ—మీకు సాధువుల మర్యాద తెలియనట్లుంది. శిష్యునికీ గురువుకూ భాగము సమానము కావలెను.

సాధు—దానికేమిలే. నీవు నాకు శిష్యుడవైన చాలు. నీకుతోచిన గురుదక్షిణ మాకర్పిస్తూ ఉండు.

బిచ్చ—అదీ మేలైనమాట!

సాధు—నేటిరాత్రి చిన్నపని ఉంది.

బిచ్చ—నాకుకూడా కొంచెము పనిఉంది.

సాధు—ఒకరైలుంటికి నేను పోవలెను.

బిచ్చ—నేనుకూడా ఒకచోటికి పోవలెను.

సాధు—అద్దరినా?

బిచ్చ—నురేమీ?

సాధు—నరే. నేడే దానిని మగించుకో

(పిచ్చిది పాడుతూ వచ్చును)

సింహేంద్రమధ్యమరాగము—(నతజనే పరిపాలయ-వరున)

ఎటునుందువో-ఎరుగనునీ - విటురాగజే-మాలమ్మ

కటకట వల్కరాదానే-నిటుల మొరలనిడుచుబిల్వ || నెట||

పోనీ నాయనను పిల్చునా? అబ్బబ్బ, ఎవరూ వల్కరు-
సామాణి తల్లి సామాణమే కదా?—అమ్మా, అమ్మా-ఒక్క-
సారి కంటపడవా?

సాధు—ఆహా! ఏమి మధుర గానము!

బిచ్చ—నీ వెవరెవు? ఎటు పోతున్నావు?

పిచ్చి—నేనా—వెర్రగాని కూతురిని-పిచ్చిదానిని-

బిచ్చ—నీకు పెళ్ళి అయినా?

పిచ్చి—ఆహా! పిచ్చివానికి నన్నిచ్చినారు! (పోవును)

సాధు—దీసిని పట్టుకో-చక్కగా పాడుతుంది.

బిచ్చ—మనపని కాగానే నాగుతుంది.

సాధు—నీకు కూడా జష్టాంగసిద్ధి అవడునే!

బిచ్చ—ఆలాగైతే నేనింకోశిష్యుని వెదకుకోవలెను-

— మూడో రంగము —

(బిల్వమంగళుడు శ్రాద్ధముపెట్టుచుండ పురోహితుడు
మంత్రము చెప్పుచుండును)

బిల్వ—ఇదిగో మీకీ స్వయంపాకము పశ్చత్తిక్తై
ఇస్తున్నాను. సూర్యాస్తమయము కాబోతున్నది, మీ మం
త్రము ముగిసేటట్టు లేదు.

పురో—ఆలస్యము మీదే-మీబోటి యజమాను
లిద్దరు దారికితే ఇక మా జరుగుబాటు కేమిబోదది? నిమం
త్రితులైన బ్రాహ్మణులు ఉపవాసముచేత స్రుక్కినారు.

బిల్వ—నేను వడ్రపోవేతముగా భోజనము చేస్తినా?

పురో—మీరు వైదికకర్మల నిట్లాచరిస్తే మిమ్మల్ని
వెలివేస్తారు.

బిల్వ—కోపపడకండి, లోనికి పోయి నమారాధన

నరిగా జరుగుతూన్నదో లేదో చూడండి. రామా!

(అతడు వచ్చును)

వడ్డస వాళ్ళ నిలు రమ్మను — (అతడుపోయి వచ్చి)

రాము—అయ్యా వడ్డసయింది-వడ్డస వాళ్ళు వస్తూ

న్నారు.

బిల్వ—నరే, సీపుపోయి అయిదు గిన్నెలలో అన్ని పదార్థములూ ఉంచుమను. అయ్యా-మీరు దయచేయండి. దేవతార్చనపెట్టలోపలికి గొనిపోండి, రామా, నీవూ వెళ్ళు.

చురో—అబ్బో? ఇంత తెలివియున్నదా? (ఇద్దరూ పోదురు)

బిల్వ—అయిదు చాలునా? ఏదీ,— చింతామణి, దాసి—యిద్దరు-దాసి కోమునలమ్మ, చింతామణి కొకరై--- నాకొకటి. ఐదు—నే నక్కడే తింటాను—అబ్బా! పళ్ళి మాస మేఘావరణ ముందే! గాలివాన వచ్చునేమో?... ఏమి యురుములు, ఏమి మెరుపులు! (రాముడు వచ్చును)

రాము—అయ్యా! బ్రాహ్మణులకు వడ్డించిన అన్నములో ధూళిపడ్డదని వాళ్ళు లేచిపోతామంటున్నారు.

బిల్వ—దానికి నేనేమి చేయగలను?—ఐదు గిన్నెలూ సిద్ధమైనవా? వాటిని పడవలకేవుకి చేర్పించు-నేను దొడ్డిలోకి పోతాననే మిష పిట్టి బయటికి దాటుతాను. నన్ను గురించి ఎవరైనా అడుగుతే జ్వరము వచ్చిందని చెప్పు—వీ దేవడు? (గుమస్తా వచ్చును).

గుమా—బ్రాహ్మణులు భోజనము చేస్తూన్నారు, కంభవృష్టి కురుస్తున్నది—గామా, ఇక్కడెందుకున్నావు? బిల్వ—వాని కిట పనిఉంది—నీవు లోనికిపోయి సమారాధన చూడు.

గుమా—సమారాధన వర్షముచేత నాగింది.

బిల్వ—సరే—నాకు నూరుచూపాయాలు కావలెను, ఏలాగైనా జాగ్రత్తపెట్టు-తెలిసిందా?

గుమా—సామ్రేదీ! ఇల్లు తాకట్టు పెట్టవలెను.

బిల్వ—ఏలాగైనా సరే.

గుమా—నేను లోనికి పోతాను. కొంచె ముగండి.

బిల్వ—త్వరలో సొమ్ము జాగ్రత్తపెట్టు-లేకుంటే ఫలమనుభవిస్తావు నుమా!

గుమా—అలాగే-ఇక నీకొలుపునకు నీళ్ళొదులుకొవలెను.

బిల్వ—ఏమి వాన! బయటపడకుంటే పడవ దొరకదు—ఎంత ఖర్చైనా అద్దరి చేరవలెను—(పోవును)

రాము—ఇదిగో తాళముచెవి. ఇక్కడే ఉంది. మతిలే దీయనకు. నాకు జీతమురాళ్ళు ముట్టనే లేదు. సాధ్యమైనంత చేజిక్కించుకొనవలెను. విసిరినప్పుడు బొక్కిందే కూలి.

—/ నాల్గో రంగము /—

(శృంగారములో నొక చిత్రపక్క సిద్ధిది కూర్చుండగా చిల్వ వచ్చును.)

చిల్వ—ఇక్కడికి రెండుకోసుల దూరాన ఇంకో రేవుంది, అక్కడ బాలరాళ్ళ పెడవలో చిన్ననావలో ఉండక మానవు-అతిదూరము పోనక్కర లేకుండా ఇక్కడే తెప్పగాని, లేక దుంగగాని, దొరికితే బాగుండును. విడిచేతుల నీడడము కష్టము. ఈచుట్టుపక్కల వెదకుతాను. అబ్బా! ఆకాశము చిల్లిపడ్డట్టు యుసలభారావృష్టి! ఇంద్రునికి కోపము వచ్చింది కాబోయి?... నేను రాకపోతే తాను వస్తానంది, పావము, అద్దరి నది నానలె నడుస్తూంటుంది...హా! ప్రాణేశ్వరీ! మనమిద్దరమూ చక్రవాకమిధునములాగు విరహావ్యధ ననుభవిస్తున్నాము కదా? మనల ఈయేరునడబావుతూన్నది. ...ఈతుప్పచాటున వెలుగేమి? చితిమంట ఏమో? కాలమును నది కలకాలమూ పారుతూనే ఉండును. ఒకరికై కనిపెట్టుకొని యుండక దానితోన నది పోతూండును..నా కాకలి చేత ప్రాణములు పోవునట్లున్నవి...తుపాను పట్టినట్లుంది. పిశాచములు పోరునట్లు మేఘములు గర్జించుతూన్నవి. ప్రాణమూ, నీవు తుచ్చమని భావించియుండును గాని చింతామణి దర్శనమునకు వెలియాడును. కదా అని వెరచుతూన్నాను... ఏమి చేయుదును?...దాని ప్రాణాలూ ఇట్లే ఉండును, కాని అడది, అబల-ఏమిచేయగలదు? లేకుంటే ఏరుదాటి నన్ను

బియ్యార కాగలించి ఏడ్చి నిష్క్రమించు లాడవా? చింతామణి నాది, నేను దానివాడిని. నాప్రాణములు నాపికాపుచింతామణిని దానికి నాపై సంతప్రితి!... ఏమి చేయదాని? తోచదు, ఏమి దాటడ మేలాగు? ప్రవాహ సుఖీప్రసంగా సింది. ఈశ్వశాసములో ఏదైన దురా దోషదా ముందునడిచి పిచ్చిదానిని చూపు ఇదేమి భూతమా, పిశాచమా?... పిశాచమే! శవములను కాలువొనితొంటూన్నది. దీనిమనస్సు కరిగితే న న్నావలియొడ్డు చేర్చులగు. నేను బ్రతికియున్నా నాప్రాణములు కురుట లేవు. దీనివేడిగోపకీతే చావుతప్పదు. కానీ, వల్కరించి చూస్తాను... ఓనీ! నిన్ను ఘోరకోపచారములతోను ఆరాధిస్తాను, ఎద్దరిని పంపు చేర్చులవా? తల్లీ! దయజూపి ధర్మము కట్టుకో-చింతామణికి నాచిత్తము తత్తర పడుతూన్నది.

పిచ్చి—ఏది ఏది చింతామణి? ఏక్కడికి నేగినది?

మెడనున్న మణిహారము ఏ వెడగువోలె కాటనుంటి, ఆమె యెచటి కేగినదో? ఏ అద్రిగుహల జేరినదా?

అడవిలోని కేగినదా? ఏ అక్కడనే నిల్చినదా?

ఏడ నాకు దోచదాయె ఏ ఏల బ్రతుకువాన యింక?

దేశదేశములను తిరిగి ఏ దేహమెల్ల బూసెయలిమి, కడుపుమంట నార్యగాను ఏ కడుచకివకుదుంటి నేను; పిశుగువడగ నురముచాచి ఏ చికిముడి హృదయమున దోచి, అన్ని చోటులను జూచి ఏ అన్ని దుఃఖముల దాచి,

హృదయము తల్లడమంగ ? ఎర నానాళ వశి కింద,
దిత్తకముముకు హేలి ? హత్తిముగు వసపాళి

రాదె సైకతశ్రోణి ? ఏది?యేది? చింతామణి?

బిల్వ—(నవ్వి) ఇ దెవనె? చింతామణి నెండుకు
పిలుస్తాన్న? .. ఇది భూతము కాదు, మానవగణములోనిదే?
పిచ్చిదానివలెనుండ. నీవెనతెవు? చింతామణి నీ కేమవుతుంది?

పిచ్చి—చింతామణి నాది. పేరుపెట్టి పిలువకూడదు.
సిగ్గు కాదా?

బిల్వ—అది ఆడదాని పేరు కాదా?

పిచ్చి—చింతామణియే నాదు ? చిన్నారిచిలుక

ముక్తకేశిని అయ్యో? ముద్దుల కిరవు

కలుమల యిల్లాలు ? కట్టదు బట్ట;

వరమిచ్చి వెతదీగ్గు ? వరశుభమూర్తి

సంతతంబును నామె ? శవముపై నాదు;

రేవలైవాడలో ? వ్రేవెలందులకు

వేణునాదము తాను ? వినిపించు నెవుడు;

శిరమున జడలు సం ? బరములీ దిశలు

ఉండునొకప్పుడా ? వెండిమల మీద

తాండవమాడుచు ? తద్ధిమ్మియనుచు;

ప్రతిమయై ప్రేమయే ? ప్రభవింప నోవు:

రానకేళులలోన ? రమియించుబాల,

ఉవిదలలోనెల్ల ? యాడువతిరాణి,

వనమాల ధరియించి ఓ వలపులో తిక్కి,
 వనమాలి వెతకుచు ఓ వరిత తా న్రుక్కు
 పురుషుని ప్రకృతిని ఓ పోషించుచుండు
 వివరీతమగు రతి ఓ వేడ్క దోషగను.
 ఒక్కచో శవము వే ఓ రొక్కచో చపల,
 ఏకాకృతిగ నుండు ఓ నెడుజూచినను,
 కాలంపునియమముల్ ఓ గానరా వచల,
 లేదు హిల్లోలంబు ఓ లేదు కలకలము,
 నిమ్మకు తొక్కిన ఓ నీరంబువోలె
 నిశ్చలంబై దోచు ఓ నెచ్చల గనిన.
 మానసము వాక్కును ఓ గానంగలేవు,
 ఆది యంతము లేని ఓ యతులస్వరూప,
 రూపము న్నామము ఓ రోయలే రెవరు,
 గతమును భావియూ ఓ గానంగరావు,
 అంతయు ప్రకృతంబు ఓ వింత గొల్పెడును;
 చింతామణియె నాడు ఓ చిన్నారిచిల్క.

బిల్వ—నా చింతామణేనా? ఇన్ని దినాలనుండి ఆమె
 రూపసీమను గాంచలేకున్నాను. అది మహాశ్చానవగోచర!
 ఎట్లు చేరగలను? ఏమిచేయుదును? చింతామణీ, చింతామణీ,
 ఇక్కడే నాప్రాణాలు విడువవలసివచ్చునా ఏమి? దైవమా!

పిచ్చి—ప్రాణములు పోగలవా?... లేదులేదు-అవి
 పోవు-నీటిలో నురికినాను,-నీ రెండిపోయింది. అగ్నిలో వడ్డాను-

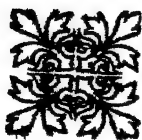
అగ్గిచల్లాడింది...ఆహా! నామనోహరిణి ఎక్కడ నుందో? మన
మిద్దరమూ చెరియొకచోటా వెదకుదాము రా. అమ్మా!
అమ్మా! ఎక్కడున్నావు? ఇక్కడ అవతరించరాదా?

విల్వ—నిబిండాంధకారము, దిక్కు తోచదాయెను!
ప్రాణము పోజాలదన్న మాట నిజమే. అయ్యో! నాప్రాణము
పోతే చింతామణిని చూడడ మేలాగు? మేఘగర్జనమా, నీకు
జడియను. నదీతరంగములారా! మీ కోలాహలముకు వెరవను.
జేహమా! నీయందలి మమకారము విడిచినాను. చింతామణిని
గాంచకల్గుదునో లేదో అను సంశయము మాత్రముంది.
అదిలేకున్న నీ వొక నదివా? పిల్ల కాల్యపాటి ఉండవు-నముద్ర
మైనా చాటడానికి సిద్ధము-చింతామణీ, చింతామణీ!

పిచ్చి—చింతామణీ! నిన్ను గనగోరడము వృథా. పిచ్చి
దాననై ఇల్లు విడిచితిని-ఎంతవెదికినా కానరావు, ఎంతపిల్చినా
వలుకవు-రాత్రి భయంకరమై యున్నది. అదిగో! నాపిచ్చివాడు!
మొగ మలాగే ఉంది. ప్రాణప్రియ చింతామణి ఒంటరిగా
నుంది-నేను పోయెదను. ... .. (పోవును)

విల్వ—నేనూ చింతామణిని గాంచెదను-చింతామణీ!

(నదిలో దుముకును)

రెండో అంకము

ఒకటో రంగము

(చింతామణియింటిలో సాధు బిచ్చగాడు)

సాధు—నీ కీయింటి వద్దనేనా పని?

బిచ్చ—ఔను-మాట యిచ్చినాను, దానిని మరతునా?

సాధు—పనేదో చెప్పు వింటాను.

బిచ్చ—చిన్న పనే. ఈయింటియజమాని తానిక్కడ లేనప్పు డిక్కడికి ఎవరెవరు వత్తురో చూడుమని నన్నంపినారు. ద్వారము దగ్గర ఉంటిని, వన్నము కురుస్తూంటే లోనికి వచ్చినాను. స్త్రీ లితరుల వంచింపబోయి వారే వంచింపబడుదురు. నేను పరదేశినని కేక వేసినాను-అటుకులు, బెల్లము, పెరుగు, పెట్టినారు. నన్ను పోల్చినారేమో—“ ఆమాడుమొగమే పంపించియుండు” నన్నారు. ఇల్లు ఎవరో తుడుస్తూఉంటే జల్లు కొట్టుతున్నదని కేక వేసితిని, ఈమూల నుండు మన్నారు. నీవు రాత్రి లంతా మేలుకొని యుంటి వెందుచేత?

సాధు—నీ బిల్వన్నావని తెలుస్తే కెండుమాటలు నేర్పియిందును.

బిచ్చ—ఇప్పుడు నేర్పిన ప్రయోజనము లేదు. మేమును లింకా విరియలేదు, మునుగుడన్ని మూడంకెవేసి నిద్రపోయెదను. శిష్యుడు చేయవలసినవని నే నెరుగుదును.

సాధు—దాసి యిటువస్తే నేనొక గొప్పసిద్ధుడ నని చెప్పు.

బిచ్చ—అలాగే-ఈనాటితో వ్యవహారము సామాన్యముకాదు. నీమాట లిక్కడ నాగవు-అది కత్తికోతకత్తె. గురు శిష్యసంప్రదాయము చెల్లెట్లులేదు. నీవు దానికి బోధించి నది నేనెరుగుదును. రాధాకృష్ణనాటక మూడవలెనని నీ యూహ-అది తెలిసినవాడను గనుక నీతో ఈ ప్రసంగ మెత్తినాను.

సాధు—నాశిష్యుడవని అను-అందు ప్రమాద మేమి?

బిచ్చ—నీవేషము గంభీరముగా నుందిగాని దానికి తగిన యోగ్యత నీకు లేదు. తెలివితక్కువ కాకుంటే తెల్లవారి న తరువాత గురుశిష్యధర్మ మెందుకు? నిశీధమున నిష్ఠ యందున్న పుష్పం గురవేనమః యందును.

సాధు—నీవుపోయి పరుండు-నే నీదాసితో కొంత ముచ్చటించవలెను.

బిచ్చ—తెల్లవారి న విమ్మట కూడదా? తత్పూర్వ మామె దర్శనమే దుర్లభము. పట్టెమంచముపై పరుండిన

వదువుకత్తె పైకముచూపితే పరుగెత్తివచ్చును గాని రుగ్మనాథుడు పేరుల చప్పుడు విని ఈవంక వచ్చునా? పాటపాడితే గాని నీకు పైకమబ్బదు. అందుచేతనే కాబోలు పిచ్చిదానిని చేంకించుకొనయన్నించినావు-అది స్త్రీ శాసమునకు వారిపోయినది.

సాధు—వెరిచాడా, నాకు కాదు, నీకని. నేను చెప్పలేదా?

బిచ్చ—హరిహరీ! ఇది నేనెరుగను-నీవు పగ కాడవు గనుక పిచ్చిదానిపై నానబడిచి దానికొరక తల్లజిల్లుతూన్నావు. నాదగ్గర దాచకు-ఆవులేస్తే పేగులు తెక్క-ట్టేవాడను సుమా! ఈదాసి అడదైనా నూరుగురు మగవాళ్ళను చంపి పుట్టింది బాబూ! అదిగో బ్రహ్మరాక్షసిలాగు వస్తూన్నది-(పరుండును.)

(దాసివచ్చును)

దాసి—ఇద్దరు పెద్దమ్మ లిక్కడ చేరినారా? తాళము పగులగొట్టి లో, దూరలేదు కదా!... వీళ్ళు ఏంగలుకారు. ఓహో అయ్యగారు యిచ్చేసినారా?

సాధు—వచ్చినాను.

దాసి—నేను మాయజమానిగారు రానందున యజమానురాలివద్ద నుండవలసి వచ్చింది. ఇక్కడికి రావడము మాట మనస్సులో పెట్టుకొనే ఉంటిని-చిన్న కునుకు పట్టింది. పాపము మిమ్ము కష్టపెట్టినాను, పొగాకైనా తేలేదు-పొద్దు పోయినప్పటినుంచీ యిక్కడే ఉన్నాను. ఇంటికి పోలేదు-ఏమి చేయడానికీ తోచలేదు. దీపము వెలిగించి పొగాకు తెచ్చి అరుగు మీద కూర్చుండి మీయువదేశము విన్నాను... (పోబోవును)

బిచ్చ—చూచినావా దీని విశ్వాసము! తిరిగి వస్తా
నండి. నీవు నన్నెరిగినట్లు నానికి తెలియనీయకు. ఇద్దరినీ గంటి
వేయగలదు.

సాధు—పాగాకు కేమిలే-నీవుండు. నేను రామేశ్వ
రము, హరిద్వారము, నాసిక్, పూరి చుట్టివచ్చినాను గాని
నాకు నచ్చినచా ధైక్కా కనబడలేదు.

దాసి—అమాట నిజమే. అట్టివాళ్ళు దొరకడము
అలభ్యయోగమే. నాకిప్పటికి ఇరువైయొక్క సంవత్సరములు
గడచినవి. ఆఁ. ప్రైత్రామాసానికి పందొమ్మిది నిండినవి,
నాకూ అట్టివాళ్ళు లభించలేదు.

సాధు—నీవుమాత్రము నాకు చక్కగా నచ్చినావు.

దాసి—గట్టిగా మాటలాడకు. ఇక్కడో బికారి
యన్నాకు, వాడిచెవిని మనమాటలు పడితే మనకిద్దరికీ పాన
గడము కష్టము.

సాధు—నీకు రాధాప్రేమతత్వ ముపదేశించ వలె
వని నా కోరిక.

దాసి—మంచిమాటే.

సాధు—సావధానముగా విను. ఈ సంసారసాగరము
దాటవలెను.

దాసి—కౌను.

సాధు—దానికిముం దీవేశ్యావృత్తి మానవలెను,
వెలయాలియై యుంట వెరికాదె?

దాసి—నాసంగతి నీవెరుగవు-పురుషుని చూడగానే గుణము పోల్చగలను. దేవతార్చనము చేయక నీరైనా తాగను. నాయం దనుగ్రహించి నాయుంటికి వచ్చినవానిని నాధునిగా భావించి పరపురుషుని కన్నెత్తిచూడను. ఈరీతిగా ఇరువైరెండేళ్ళూ ఒక్కరిపోషణమందేకాలక్షేపము చేసిరాను.

సాధు—నాభావము నీకనగతము కాలేదు-నే నుంచు కోవడముమాట ఎత్తలేదు-ప్రేమవిషయము పలుకుతున్నాను.

దాసి—కావచ్చును. ఆడదానను గనుక విశదముగా చెప్పినకాని బోధపడదు.

సాధు—అట్టే తే - రెండుమాటలలో తెల్పుతాను. నేను నిన్ను రాధగా చూచుకొంటాను, నీవు నన్ను కృష్ణునిగా నెంచుకో. పిదప నీకృష్ణమువచ్చినట్లు చేసినా పాపముండదు ..రాధ వపుతావా?

దాసి—మీమాట నాకు తెలియలేదు.

సాధు—రాసరసమయివై నా రాధవు కా, నీకు ప్రణయకోపము వచ్చును, నీసాదములు పట్టి నే నలక తీర్పుతాను...నేను వేణుగానము చేసెదను, నీవు “ఏడికృష్ణుడు? కృష్ణుడే?” అని సొక్కిసాలసిసోలుతావు... తెలిసిందా?

దాసి—నీవు నన్ను పోషింపగల్గితే అన్ని ఆట లాడుతాను. కూటికీ గుడ్డకీ యిచ్చిన చాలును. పసుండదానికి పసుప క్కరలేదు, చాపైనాన రే-నగలుపెట్టినా మానినా ఏమీఅనను.

సాధు—నేను బ్రహ్మచారిని, సామంతుడను కాను.

ఒకటికంటే ఎక్కువలు మాత్రమే ఎరుగును, భస్మాలు వేస్తాను, ఒకానొకటి చేయగలను.

నాసి—అంతా ఏమి చేయగలవూ?

నాథు—ప్రేమగర్భితమున ఆవిష్కృతము నేను నేర్చగలిగితిని, నీ కృపదేశిస్తాను.

నాసి—అబ్బో! అలాగైతే నా బోటివాళ్ళను పది మందిని పోషించగలవు (స్వ) నన్ను బుట్టలో వేయవలెనని చూస్తున్నాడు!

నాథు—ఆవిష్కృతమున నేర్చుకొన్నాను, ఇంతవరకూ ఎప్పుడూ చేయలేదు; గురువునాన “బైరాగికి బంగారు మెండుక”ని నిషేధించినాడు. ఆవిష్కృత ఇతరుల కృపదేశించుచునే గుర్వాజ్ఞ. నీవు నా కథవైతే నీకు నేర్చుతాను. నవత్సరము నా చెప్పు చేతులలో ఉంటే సకలవిద్యలూ ఉపదేశిస్తాను.

నాసి—(స్వ) నన్యాసికి సాత్త్వికరలేదు కాని సాని కావలెనట! వీడు టక్కురి లాగున్నాడు, ఇంటినుండి గెంటవలయును, లేకుంటే మరేముగా నిద్రపోనీయుడు. (ప్ర) సరే, మీరు పొద్దుగుంకేసరికి రండి, నేను నిద్రపోవలెను. (బిచ్చగానితో) ఓరీ మొద్దా! నీవూ నడుపు, నేను లోనికిపోవలెను, ఇద్దరూ దయచేయండి.

(గోడమీదనుండి చిల్లమంగళుడు దుముకును)

అయ్యోబాబో! దొంగరో! దొంగ! ఇల్లు దోపిడవును!

(లోపల, ఏమే, దానీ, ఏమిటాగోల?)

రావమ్మా! దీపము తేవమ్మా! ఏవో మూలుతూ
న్నట్లుంది.

(దీపము పట్టుకొని చింతామణి వచ్చును)

చింతా—ఏమిట? ఏ మోగోల?

దాసి—(బిల్వ|| చూపి) చూడమ్మా-అయ్యగారు!

చింతా—మాడుముఖము మళ్ళీవచ్చిందా? ఇక నన్ను
కొరుక్కొని తింటాను-అదేమి మూలుగుతున్నాడు?

దాసి—గోడమీదనుండి గెంతినారు, దెబ్బ తగి
లింది, ఇరుకు పట్టందేమో?

చింతా—నామెడ కురిపోసినాడు-నాకేమి దిక్కు
దేవుడా?

బిల్వ—చింతామణి-నీరు కొంచెము తే.

దాసి—బ్రతికి యున్నారమ్మా, భయము లేదు. ఈ
ముంది.

చింతా—శేకుంటే నాప్రాణాలు తీయడ మేలాగా?

దాసి—ఇటురా, చేతులుపట్టుకొని తీసుకొని పోదాము.

చింతా—ముందు లేవనెత్తి కూర్చోపెట్టు.

బిల్వ—దాసీ, నీవు నన్ను ముట్టకు, చింతామణి!
కొగిలిచ్చి నన్నెత్తు.

చింతా—అఁ. దాసీ, ఎత్తవే-లే లెమ్ము, నేను
రావాలా?

దాసి—అయ్యో! నీకు బుద్ధి ఉందా?

చింతా—ఓసి, నీదిన్ను తీసుకు కూ ! సంగతిగ్రహించ
 భేకపోయినావు-నాయంత్రి మా మొద్దురు బంపినాడు, నే
 నెవరినైనా నడిచుని పెట్టుకొన్నానేమో స్వయముగా చూడ
 వలెనని అర్థరాత్రికి తానే దయచేసినాడు.

బిల్వ—చింతామణీ, నిజముగా ఎన్నుచూడ వచ్చి
 నాను నుమా.

చింతా—(ముక్కు మూసుకొని) ఆబ్బా! ఈ దుర్గంధ
 మేమిటి? (ముగ్గురూ పోవుదురు)

బిల్వ—చూచినావా? ఎంత మూర్ఖుడవో. సంతకి
 నన్నబాబలు తెస్తారు, కాని చవిటినున్న తెస్తారా? ఇంకా
 ఆలోచనెందుకు? బయటికి పడ, లేకుంటే చీల్చుకుదెబ్బలు
 తప్పవు నేనూ వత్తుకుకాని నాకింకా ఆశ పోలేదు. (దాసి
 వచ్చును)

దాసి—అబ్బే! అయ్యగారు ఒంటికేదో పూసుకొని
 రాతేడుకదా? ముక్కులో సరాలు కుళ్ళిపోతూన్నవి. శవము
 కంపు!

(చింతామణి వచ్చును)

చింతా—దాసీ, కుల్లిన మాంసమే! పురుగులు గుల
 గులలాడుతూన్నవి. పక్కంతా పాడైంది- ఇల్లంతా పాడు
 కంపు - ఏలాగు పోతుందో?

పాధు—దాసీమణీ, నేను పోనా?

చింతా—ఈశవ మెవడు ? వీడినికూడా పంపినాడా?

దాసి—ఇంకా ఉన్నావా? ఒకసారి చెప్పితే వింటుంటే లేదా?

సాధు—లే పోకసా కంటపడుతావా?

దాసి—ఇప్పుడు దయచేయండి, రేపటిమాట ఆలోచింతాము. (సాధు పోవుచు)

బిచ్చ—ఏమమ్మా, యజమానురాలా, నేనుకూడా పోనా? నాకేమి యివ్వనా?

చింతా—ఆఁ కొంచెముండు. ఏమి తల ఆడిస్తూన్నావు? అతనిపెంటా రాలేదు, నన్ను చూడ వచ్చినానంటున్నావా; ఈజీవచ్ఛన మెందుకు వచ్చినాడు?—ఇంత గాలి వాసలో ఏ రీతడ మేమి? శ్రాద్ధమూ లేదు గీర్థమూ, లేదు. నర్వాబద్ధమే! ఏటియొడ్డునే ఎక్కడో దాగియుండెను—గోడ దాటడమేమి? గచ్చుగోడ నున్నగా ఉండి, దన్ను లేదు దావూలేదు.

(బిల్వమంగళుడు వచ్చును)

బిల్వ—చింతామణీ, నీవు తాడు జారవిడువ లేదా?

చింతా—విన్నావా? నానీ, ఎవరికోసమో గోడమీది నుండి తాడు జారవిడిచినా నట! చూచినావా గేలి?

బిల్వ—హాస్యము కాదు, నీతోడు. నిజముగానే తాడు పట్టుకొని ఎక్కినాను.

చింతా—నానీ, నీవు నాకన్న పెద్దదానవు. నీయెదుటనే చెప్పుతూన్నాను, ఇట్టిమాట లొక పడలేను. ఒక

హాసాయి యాన్ముంటే ఊరిల్లా గో! లేకుంటే మరిపింతలు.
ఇల్లా వాకిలి తాకట్టు. నిచ్చేసేసి గోడదాటి ఇంట్లో దూర
దము! పైకిప్పు మున్నుగో నాటే మాటలు!

బిల్వ—చింతానుడి-నిచ్చేస్తే నే నెక్కలేదు, తాడు
పట్టుకొనే ఎక్కినాను. మారు మాసాయాలు జాగ్రత్తపెట్టు
మని గునుస్తానో చెప్పినాను, ఎల్లుండి యిస్తాను.

చింతా—ఏదీ, తాడు? చూపకుంటే చీపురు విరుగు
తుంది.

బిల్వ—రా, చూపెదను.

చింతా—రా, దాని, చూచి వత్తాము. (పోవుచు)

బిచ్చ—ఈనాడు గాగ్రహస్థితి బాగులేదు, రాత్రి
కూలి పోయింది, నిద్ర లేలాభము-నన్ను ఏళ్లు సాక్ష్యము వేయ
లేదు, బతికినాను. న్యాయాధిపతే విచారణకర్త ! అమెమాట
నిజమే, ఈరాత్రివేళ నది దాటడ మేమిటి! అంతా గోల
లాగుంది—ప్రేమ యిలాటిదే కాబోలు ! దూరాన ఉండి
అంతా చూస్తాను.

—+ రెండో రంగము +—

(గోడమీద సాము- బిల్వ||, చింతా||, దాసి, బిచ్చగాడు.)

బిల్వ—అదిగో చూడు, తాడు వేలాడుతూన్నది.

చింతా—ఏదీ? (గోడదగ్గరకు పోయి) అమ్మో!

ఎంత పామో! కొండగా నేమో :

బిచ్చ—కౌన్సెల్, నర్సము ఈ నోశిలోకి దూర్చి-
దూటే తోకపట్టి ఎ.తలాగినా ఊకిరాదు. భయము వేయ
లేదు కాబోయి! మంచి తాజే దొరికింది! (స్వ. ఇతః పంపియై వే
సప్తపాకారాలు దాటి సొత్తు కొనిపోవు కదా!

దాసి—మహన్న నిట్టిది! ఇకను నా మనస్కి వచ్చి
నాను, ఇతరులయం చిట్టిప్రేమ యున్నదా? . బిచ్చ, చీపు
యతో కొట్టుతానన్నా వే!

చింతా—ఈ కాలనర్సముగ పట్ట కొని నోడ రాటి
నావా? భయము లేవోయిందా శాపన రూపు? అదేమి పురి
బారి చూస్తూన్నావు?

బిచ్చ—చింతామణీ, సిన్న చూస్తూన్నాను.

చింతా—ఎమిట చూచావో? నేనేమి కొత్తనానా?

బిచ్చ—నీ కుండమూ చ దమూ.

చింతా—నది నెట్లు దాటగల్గినావు?

బిచ్చ—ఈరగల్గుదునని నదిలో దుమికినది. మధ్యక
వచ్చేసరికి తుపానురేగి ఊపిరి సలిపిందికాదు. ఒకడుంగ నా
దరికి కొట్టుకొని వచ్చింది!

చింతా—ఈ కంపేలాగు వచ్చింది?

బిచ్చ—అదేమో నాకు తెలియదు.

చింతా—తోక పట్టుకుంటే పాము కాటువేయలేదా?

బిచ్చ—చింతామణీ-ఆత్మత్యాగమా నీవెరుగవు-లేనిది

యంను ప్రాణ నాశముచే మరచియును, సామాన్యంగా, తాను
'శ్రీ' ముండదు.

చింతా—సీతు మైమరుపు కలిగిందా? పిచ్చిపట్టిందా?

బిల్వ—నీకు ప్రేమమహత్వ మానంతైనా తెలియను,
కాని అనుభవించి! లోకమోహించి!

చింతా—కెప్పుడు చూస్తూన్నావేమి?

బిల్వ—నామాట నిజమానో కాదో చూస్తూన్నాను.
నాకు మతిలేదని నీ విదివరకే గ్రహించియుండవలసినది. నీవు
హాయిగా నిద్రపోతూ ఉంటే నేను నీను ఖమీ చూస్తూ
ఉంటాను. నీ పూర్తి నిద్రచేటప్పుడు దశదిశలూ నాకు శూన్య
ములై తోచును. నీవు కంట నీరు పెట్టితే నాగుండెలో శూల
ముగుచ్చినట్లుండును. ఇది నీవెరుగవా? నాకు పిచ్చి పట్టకేమి?
నానర్థవ్యమూ యుగగ్రస్త ముగాంచి, అది నీన లెక్క చేయ
లేదు నిండమాత్రమే నా కాభరణ మయింది. నామాటలన్నీ
నిజమని ఇప్పుడైనా తెలిసిందా? (పామును చూచి) నాకు మతి
లేదనడావి కిదే దృష్టాంతము. నేను వెర్రివాడనే కాని, చింతా
మణి, నీవు అసమానసౌందర్యఖనివి! నిరుపమాన రూప
సుందరివి!

చింతా—నరిపోయింది-ఏమంటివి?

బిల్వ—నీ ప్రవతిమ మనోహరిణివి. లేకున్న ఇన్ని
దివాలు నిన్ను పూజింతునా! నీవు దేలివా, రాక్షసివా అని
సంశయిస్తూన్నాను. దేవివైతే నామనోవ్యధ నెరుగగల్గుదువు.

నీవు రాక్షసివే, కాని కనునీయగ్రత్రపు, కాంచనమూర్తివి.

చింతా—మంగపై ఈదినా నంటివే, ఏదీ దానిని చూపు.

బిల్వ—ఇంకా అపనమ్మకమే! నా, పోదాము.

—గీ నూడో రంగము గీ—

(నదీకూలము-శవము వడియుండును,

బిల్వ, చింతా, దాసియు వత్తురు.)

(బాటసారులు వాడుతూ పోవుదురు)

మాయగా-జన్మము-మాయరా-పరికించిచూడగ మా॥

మాయరా కాంచనము గావిన-కాయ మిది క్షణభంగురంబని

హేయమని-నర్వభోగంబుల-రోయుటే భద్రమని తెలియరమా

కాలచక్రము నిల్వబోదుర- కాంచబోవు గతించు నిముసము

కాంతలను కనకంబువీడుము-కాపు ముక్తికిసాధనములవిమా॥

సారము లేనట్టి నం-సారమనుచీకటిని నీకెట

దారితోచదు తెన్నుదోచదు-వారిజాతునిగొల్వకుండినమా॥

వార కాంతల మోహవిభ్రమ-వాగురులలో చిక్కబోయిము

వారిహృదయముప్రేమశూన్యము-వారిమాటలుబూటకములే॥

బిల్వ—నిజము-నర్వమూ మాయ! ఈవిపులబ్రహ్మాండ

మందు “నాది” అనదగిన దేదీ కానరాదు. ఎవరైతోనము

నదిలో నర్థరాత్రి ఉరికితినో అదే నాదికాదు! ఎక్కడైనా

ఏదేనా “నానా” అనవలసింది ఉన్నదేమో చూస్తాను.

చింతా—ఒక్కో! ఏమి యీ నవీకోలాహలము!
సముద్రములాగు ఓగు పెట్టుచూన్నది, దేశమంతా ముంచే
లాగుంది!...ఇందులో ఉరికినావా?... ఏమి తెగువ!...ఏదీ
దుంగ? ఎక్కడ పెట్టినావు?

చిల్వ—అదిగో! (శవము చూపును)

చింతా—ఇదా? అబ్బే! కుళ్ళిన శవము!...నీమాట
లన్నీ నిజము, నాకు సమ్మతము వుట్టింది...నీకు తప్పకుండా
మతిపోయింది! రోత లేకపోయింది! సిగ్గులేదు, లగ్గులేదు;
బిసియములేను, బీతిలేను-తా డనుకొని తాచుపాము పట్టు
కొన్నావు, కర్రయని శవము కాగలిగినావు!...నే నిదివరలో
ఒకమాట విన్నాను, నేటి కది నిజమయింది...నీచిత్తము
వేశ్యనగు నామీద లగ్నముచేయక హరిపాదపద్మములందు
ఏకాత్మ్యముగా లగ్నము చేసితివా, అది సార్థకమైయుండును.
ని నేనెందును? అర్ధవిశేధమున ఘోరమైన తుపానులో నిండు
సరిలో దుమికి, శవముపై ఈదుకొని వచ్చినావు! ఇది విన
గానే ఒళ్ళు గగురుపాడుస్తూన్నది. ఇంతేకాక పాము పట్టు
కొని గోడ దాటినావు! ఇదంతా భ్రమ అనుకొన్నాను. ఇదే
భ్రమ ఐతే ఇక ప్రమ ఎటువంటిది? ఏమి ధైర్యము! ఏమి
తెగువ!...నీచిత్తవృత్తి చూస్తే నాకేమి పాలుపోలేదు.

చిల్వ—ఇంతే!

పురుషశరీరంబు- బుద్ధుడము చూడ

నీటను పెరుగును-నీటనే కుల్లు

కుక్కలు సక్కలూ-కొరికి పీకెనుచు,

అసలానభస్మమై-యనిలాస నెగయు,

ఇదె నాటి, దానికి-నీగతియె యబ్బు;

సర్వసృష్టియు జూడ ఊణభంగురంబు.

అక్కలా!-ఎవరికై ప్రాణంబు లిడుచుంటి నేనె

వ్వరికినై యూశవ-చరిరంధణంబు?

కాగిలింజితి బిగ్గ-గాలి నే సయ్యయై

ఇది యుషయా? లేక ఇది ఛాయయేమి?

మిథ్య సమస్తంబు! మిథ్యయే! మిథ్య!

నివిహంధకారంబు నీక్షించుచుంటి.

ఎవరివాడను నేను? ఎయ్యది నాది?

ఇట్టి తాపము సైః-నేల నేనిట్లు?

ఛాయామహావాయు-సాధసాధముల

తోచక నేనిట్లు-తోవ దొక్కితిని.

ఎవడొకో నావాడు? ఎయ్యది నాది?

కానరా వదియేళ! కడగి యెవరైనె

ఆర్చిన నాబ్బాల- ననువు లర్పింతు.

హేయంబు సంసార-మిది చివుకుకర!

ఆనుకొనుటకు ప్రేమ-కాధారమేది?

ఏడ ప్రేమమహాభి-ఏడ దోచదుగ;

ప్రాణప్రవాహిని-పసుచోటు గాన.

బుట్టినదాదియూ-పాడగాంచనైతి
వాత్మీయమనదగు-స్థ మొక్కటియు.

ఏడబోవుదు నేను? నెయ్యెడ గాంత?
గాఢాంధకారంబు-గనరాదు దారి

ఛవిజూపు నెవ్వడు-ఛాయ విరియగను?
ఆత్మీయుడగువాని-నరయ బోవుదును

లోకమంతా తిరిగి-కేక వేయుచును.

(పిచ్చిది పాడుతూ వచ్చును)

(తోడిరాగము...“పట్టువిడువబోదు” వగున)

పట్టువిడిచిపోడు-నా చెయి ||ప||

ఎట్టులనేగిన నావెన్న నె పడు

కొట్టితిట్టినను, కొందల మొందడు ||ప||

నంతవ మొంద నే-చింతనుతొలగును,

చింతించిన నే - చింతనుకూలును;

ఎంతయాదరము కలదొకొయనివరీ-

క్షీంతును నాదగురత్నమల్లదిగో ||ప||

సత్యాసత్యములను బోధించు,

నిత్యానిత్యములను చూపించు;

అత్యాదరమున నెడ్రేపించు,

భృత్యకోటికిని ముక్తిసొసంగును ||ప||

చింతా—ఆహా! ఏమి మధురగానము!

బిల్వ—నావా రెవ్వరూ లేరా? ఉన్నారు, లేకేమి? అంధకారమున సరియలేకున్నాను. ఉన్నారు, నాదగ్గరే ఉన్నారు. లేకుంటే, దుర్వారతరంగిణీమళ్ళమున శవమును జారవిడిచిన దెవరు? ద్వేషపహ్నియైన కుండలి కరవకుండా నన్ను కాచినవా రెవరు?—నావారు లేరని అన్నవా రెవరు? ఇప్పుడు నాతో ఆత్మీయుడను అని చెప్పినవా రెవరు?...నీ వెవడవు? నీరూపమెట్టిది? నీ వతిసుందరమూర్తివి! ఒక్క సారి కంటపడవా? పోనీ ఎక్కడ నుందువో చెప్పు...నా ప్రాణాలు పోతూన్నవి...నాదగ్గరనే ఉన్నావు; నేనంధుడను కావున కాంచలేకున్నాను. నాకళ్ళు విప్పేవా రేరీ?...నే నెక్కడికి పోవుదును?...(పోవును)

చింతా—ఎక్కడికో పోతూన్నాడు-విరాగి అయ్యెనా ఏమి? అతనివారు లేనప్పుడు నావారు మాత్ర మున్నారా? చూస్తాను..(పోవును)

దాసి—చిత్రముగా ఉంది వీళ్ళచర్య (పోవును)

మూడో అంకము

మొదటి అంగము-రాదారి.

(సోమగిరి బిల్వమంగళుడూ వత్తురు)

సోమ—నీవు విజయనివలె కసిపిస్తూన్నావు, త్యాగి వలె నున్నావు; నీ కాటంకము లేకుంటే నేటిరాత్రి నావెంట వచ్చి నన్ను కృతార్థుని చేయుము.

బిల్వ—అయ్యో, నావారెవరో చూపగలవా? పోనీ చెప్పగలవా? నా కెక్కడా అట్టివాళ్లు కనబడలేదు.

సోమ—నీవు ప్రేమోన్మాదివగు మహానుభావుడవు. ఇదే నమస్కారము.

బిల్వ—మీరెవరో నే నెరుగను-నే నొక హీన లంప టుడను. నాకు మీరు నమస్కరించరాదు. నేనే నమస్కరిస్తున్నాను.

చూడనాహ్లాదియంబు - నూన్యనేహం

ఎప్పుడు నాకాదో - యిందు నామి

తిమిరపూరము నాదు - దేహపంజరము

ఉండజాలను ప్రాణ - ముగుభీతికొన

అయ్యయో! భంగంబు - సాదే నానూక

మరుభూమిగుఢ్యార - మనియుండు నేను.

ఎవడను? నేనిట - కేలవచ్చితి?

ఛీ! ఏల నీయుదాసీనత గల్గె

ఏది మేలొనగూర్చు - నీప్రాణములకు?

సదియోప్రేమాబ్ధి - మొచలుండుచదియో?

కోరు చుందునుప్రేమ - కొమరొప్పజావ

ధన్యాత్మ చెప్పవే! ధన్యండనాదు.

సోమ—అయ్యో! నీవు ధన్యడవే. ప్రేమమయియైన రాధ నిన్ను ప్రేమపూర్ణునిగా చేసింది. నీకు భగవంతుని యెడ ప్రేమ కుడిరింది.

బిల్వీ—అయ్యో! మిమ్ము గురువుగా భావిస్తాను. ప్రేమమయియైన రాధ యంటిరి, ఆమె యెక్కడ నుంది?

సోమ—నేను గురువునా? శ్రీకృష్ణు డొక్కడే అందరికీ గురువు. ఇంకొకరు కారు.

బిల్వీ—రాధ ఎవలెయో చెప్పవా?

సోమ—రాధాకృష్ణమూర్తులు నా కగువడుతూన్నవి. అవే చూడు...ప్రేమ ఎంత గభీరమో ఎవ్వ డెరుగును! నీ

వామూర్తి స్వయమును గాంచదలచుకుంటే వాటిని
ధ్యానించు-ఆమర్మము గాంచగలవేమో చూడు.

బిల్వ—(ధ్యానించి) ఆహా! సత్యమే. ఇన్నాభూ
నాకగుపడలేదు. ఆహా! ఏమి నుందరమూర్తియుగము! ఈ
బొమ్మను తథ్యమేనా? రాధాకృష్ణులను మనసుగాంచగలమా?
సోమ—దైవకృప లేకుంటే దర్శనము కాదు.

బిల్వ—కృష్ణు డెక్కడుండును?

సోమ—పిలిచి చూడు-అతడే చెప్పను.

బిల్వ—అయ్యో! మీ రెవరు? మృతప్రాయమైన
నాహృదయమున ఆశాప్రసార మొదవజేసినారు. గురుదేవా!
మీచరణదాసునిగా నన్ననుగ్రహించండి.

సోమ—అట్లనవద్దు. మీకు శ్రీకృష్ణు డాశ్రయ
మిచ్చెను! రండి—నావాంఛాఫలసిద్ధి యొనర్చండి.

బిల్వ—మీరొకరు లభించినారు గనుక మిమ్ము
విడువజాలను, మీయాన జవదాటను. దగ్ధమవుతున్న నా
హృదయమున ఆశాంకురము నాటినారు. ఆ లత ఫలించ
డానికి మీకృపయే జీవనము, రండి పోదాము. . . (పోవుదురు)

— రెండో రంగము —

(చింతామణి యింటిదగ్గర)

దాసి—అమ్మా, నీ వతని నిజముగా వలచినావు. ఆమాట నేనంటే “నన్ను తిట్టుతూన్నావు” అని అంటావు. అన్నము ముట్టవు, పాన మడుగవు. రేయంబగ శృడే చింత! నేడు వెళ్ళినవాడు రేపు రాకుండునా? కోపగించి ఎక్కడికి పోగలడు? పదిరోజులు చూడు, పరుగెత్తి వచ్చును. లేకుంటే మరిపదిరోజులు—కాకుంటే ఒక నెల—

చింతా—ఆత డిక రాడే, నేను బాగా ఎరుగుదును. నాకంట పడక యిన్నా ళ్లున్నాడు! నన్ను వంచించినాడు. ఇది నిజము.

దాసి—పోనీ, నీవు క్రమక్రమముగా చిక్కిపోతూ న్నావు, బెంగచేత కాబోలు? ఊళ్ళో నొకసంవన్నుడు నాకొర కెన్నోసార్లు వచ్చినాడట! నీ నాతని లెక్కచేయలేదు. అతడు రెండుమేడలను వ్రాసియిచ్చునట!

చింతా—అయ్యో! నాకోస మాతడు సర్వమూ చెరచుకొన్నాడే! ఇప్పుడు దేశమును కూడా విడిచినా డేమో! ఆతని ఆత్మసంయమము నీ వే మెరుగుదువు?

దాసి—ఇంకా యిల్లుంది, వాకిలుంది. దేశమును త్యజిస్తాడా? పురుషుల స్వభావము నీ వెరుగన ట్లుంది.

చింతా—కోపమే అయితే ఇంటివద్దనేనా ఉండును...

అక్కడలేదు. నువ్వున్నావి విన్నావు. ఎవరూ రుద్దారు. ఆత
వాణ్ణిగయ్యే మో!

—అట్టివాడు నిజా? కావడ మేలాగు? ఇటు
నాటివా? నామందు? కేను చూచినాను. నన్నాన మేమి
నామాన్య మున్నాటివా? ఈనుద్దులు నావద్ద కట్టిపెట్టు.

—చింత—నేటికి నాకళ్ళు విడ్డవి. చలపన్న వట్టి
భ్రాంకి అని నోగడ కలుస్తూ ఉంటిని, కాని ఇప్పుడు నిజము
జేలింది. నువ్వు నీకు! ఒక్కనాడేనా అతనితో మంచిమాట
అడిగానా? అతడు పలుకరానే కోసమువచ్చి తలుపువేసి పడక
గదిలో పగుంటిని. రాత్రిఅంతా అతడు మేడపై నుండెను.
నాకు నిద్రాభంగ మువ్వకుండనే భయముచేత రాత్రి ఒకమా
లేనా నన్ను పిలువలేదు. . . నాకంటినుండి రెండు నీటి
చుక్కలు పారితే అతడు బాష్పవృష్టి కలిగించేవాడు! అతడు
నన్ను బతిమాలినకొద్దీ బెట్టుచేసి కాలికో తన్నుతూంటిని. . .
దానికి తగినకాస్తా నా కిప్పు డయింది.

దాని—ఈప్రపంచములో ఎవరికి వారేకాని ఒకరి
కోకకు కాదు. అకలిబాధ భరించ నలవికాదు! కోటివేషాలూ
కూటికొరకే! పురుషులు అద్దాలవంటివారు, మనము నవ్వితే
వాళ్ళూ నవ్వుతారు, మనమేడిస్తే వాళ్ళూ ఏడుస్తారు !
పాదుపొట్టకోసము పగులను ఆశ్రయించాలి. చేతువ కొచ్చిన
వారిని చేత చిక్కించుకోనలెను.

చింత—అట్లుచేర్చినవారు మనవారు కావద్దా

అప్పుడే సుఖము చేకూరుతుంది. నాకు నచ్చినవాళ్ళందరినీ అరచేతిలో నుంచుకొన్నాను. సుఖపడవలెనని నా నుడుట వ్రాస్తే అట్లే ఉండి యుండును. ఇక నట్టివాడు నమకూరడు. రాణినై ఉండవలసిన దానిను రట్టుపా లైనాను, వేశ్యనై వెగటుపుట్టించినాను. ఇంక నన్నట్లు మన్నించువా రుండరు.

దాసి—ఎవరూ లేరనకు. అందరికీ ఆహారయే గతి-పరితాప పడకు.

చింతా—ఆ పరమాత్మ నావంటి నిర్భాగ్యురాలిపై కృపవహించునా? అతడు దయానిధి అనీ ప్రేమనముద్రుడనీ ప్రతీతి, నీను ప్రేమరహితనైన వేశ్యను. నే నెవరినీ ప్రేమించక పోవుటచేత ఒకవేళ నన్నాతడు దయతో చూచినా అది నేను గ్రహించలేను. నాహృదయము ప్రేమశూన్యము... చూడు... నేను మునుపటిలా గున్నానా?... కాలినబాగులాగు కనబడలేదా? నాకోర్కెలన్నీ నీట కలిసినవి-ఎందరినో మోసగించినాను, అందుకు ప్రతీకార ముండదా? ఇప్పుడు నావంతు వచ్చింది!... కాని బిల్వహంగళుని నేను వంచించినట్లు నన్నాతడు వంచించలేడు. అతడు నేనే సర్వమని భావిస్తూంటే నేనాతని పాలిటికి కాలసర్ప మైనాను. అతడు (ప్రేమార్థి)హృదయు డవడముచేత భగవత్కృపాపాత్రుడు కాగల్గెను; నాహృదయమో శుష్కమరుభూమి... ఇందు ప్రేమాసారము కల్గబోదు !

దాసి—ఆ! పుట్టి ముగ్ధిం దంటూన్నావు! ఒకడుపోతే

ఇంకొకడు, విటులకోసము వెతకనక్కరలేదు. నీవే ఆలోచించుగో.

చింతా—నలే కాని పిచ్చిదాని వృత్తాంత మేమైనా తెలిసిందా?

దాసి—తెలియకేమి? అది కలయింటిబిడ్డ, శల్లికం ద్రులుగానీ ఇతరబంధువులుగానీ లేరు. యోగ్యులకే యిచ్చి పెళ్ళిచేసినారు. అల్పకాలముననే పాప మతడు మృతుడయ్యెను, అప్పటినుండి ఈ మెకు పిచ్చియై త్తింది.

చింతా—ఈ కథ నీ కేలాగు తెలిసింది?

దాసి—నాకు తెలియదా? నూవీధిలోనే దానియిల్లు. ఎప్పుడూ అక్కడే తిరుగుతూంటుంది. పడుచువారి కంటపడితే బాధపెట్టుతూంటారు. ఇదిగో, యిక్కడికే వస్తూన్నది.

చింతా—ఈమె సాధారణపు పిచ్చిదికాదు. పరమాత్మునిచేత వంచించబడి నాలాగేయింటినుండి వెడలగొట్టబడ్డది.

(పిచ్చిది వచ్చును)

పిచ్చి—పరమాత్మునికి నాపై దయ లేదని యెంచుకూన్నారా? ఆతని కందరిపైనీ కృపయున్నది. ఏమో నాయెడ మాత్ర మింకా దయరాలేను, నన్ను మరచినాడేమో? ఎప్పటికైనా ఉద్ధరించితిరును.

చింతా—అమ్మా! నీ వెవతెవు? సాక్షాత్తుండంబవా?

పిచ్చి—కౌసమ్మా, ఆ యభాగ్యురాలను నేనే. అంతటా నీకామెయే కనబడుతున్నదా?...మాటాడ కూరు

కో!...సిగ్గుచేటు...(నోరు నొక్కుకొనును)

చింతా—సీమాటలు విన్న నాబళ్ళంతా కంపము
చెందుతూంది. నీ వెవతే వమ్మా?

పిచ్చి—నేను వెరివాళ్ళ పిల్లను-నీకూతురిని-నీవే నా
వెరితల్లివి-నేనొక వెరిశల్లిని.

చింతా—

పాపాణహృదయమా-వల్లటిలేదేల?

అన్యులకధలకు నడచి వెవుడు
వంచనపాలైతివా?మానసంబ!

వేశ్యపు-నీవేల వేషభూషలను
మరచి ధరించితో మురికివస్త్రంబు?

వేడుకపుట్టెనా వెంగలివి కాగ?
క్రించుదనమున కిట్లు-వంచినపబడితో?

ఎవ డీనడించె నిన్నిట్టులు తుదిని?
కాయమమ్మితి తుచ్చ-కాంచనము చేర్చ

ధనమునార్జించి తేధన్యులకొరకు!
పాణిమర్పించవు-వరులకెన్నడును

కొత్తధర్మము దీని చిత్తమున నిల్పు.
అన్యై లెక్కడైన-యావు లయ్యెదరా?

సమ్ముము దీనిని న్యాయ మియ్యదియె.
కడచినదివసము-ల్లానంగరావు

వేలుగుపోకుండగనె-వెతకుకొపవలెను.

అమ్మా, నీవు వెళ్ళి తనివా?

పిచ్చి—అవును-నాకు జాల మవుతుంది-సెలవిమ్ము
పోతాను.

చింతా—నీవు నాకూతురి నంటివే? ఉండు నానగలు
నీకీస్తాను.

పిచ్చి—తే-నాకు నగలన్నీ పెట్టవూ?

చింతా—(ఇయ్య బోవును-పిచ్చిది పారిపోవును)

దాసి—పారిపోయింది!

చింతా—పోనిమ్ము-మన మింటికి పోదాము రా—
(పోవును)

దాసి—ఈమెకుకూడా పిచ్చి పట్టినట్లుంది.

(సాధువు వచ్చును)

సాధు—దాసీమణి!

దాసి—ఏమంటావు? నాకు తల నొస్తూన్నది.

సాధు—ప్రేమోదంతము వినడానికిది సమయమా?

దాసి—సామ్మ తెస్తే సాద వింటాను.

సాధు—అది లేదు, శుద్ధ విష్ణు ప్రేమయే-గళమందు
నసమాల—

దాసి—ఆగాగు-(స్వ)వీడికి చిన్నవని కల్పిస్తాను.—
నాయకమానురాలికి మతిపోయింది-కనబడ్డవారి కందరికీ
కాసులిస్తూన్నది. వీడిమూలాన ఏమైనా రాబట్టెదను.
సన్యాసులను చాలాసత్కరిస్తుంది. (వ్రకా) నీకృష్ణప్రేమను

చింతామణి కుపదేశించకూడదా?

సాధు—ఉపదేశించగలను, కాని నీ కుపదేశించవలెనని నాతోర్యే.

దాసి—అది నేనెరుగుదును. చింతామణిని చేప పొమ్ము. ఈ వేషముతో కాదు, పిచ్చివాని వేషము వెయ్యవలెను—నాయజమాని పృథ్వాంతము నీవెరిగినదే—కావలసిన సన్నాహము కావించెదను. ఆదాయములో ఎనిమిదోవాటా నీ పుంచుకో, తక్కినది నాది.

సాధు—నీమాటేకానీ—తరువాత నీకు ప్రేమ ఉపదేశిస్తాను. అప్పు డంతా నీదే!

దాసి—ఇంకేమైనా చెప్పవలసిం దుందా?

సాధు—లేదు.

దాసి—నీవార్జించిందంతా నాకిస్తావా?

సాధు—పొమ్మేనా? నాప్రాణాలే నీవి.

దాసి—నే నొకదగ్గర నుంటాను, నీ వింకోచోటుండు.

నియింట్లోకుండలుతప్ప ఇంకేమీ ఉండరాదు, నీబట్టలపెట్టె నాయింట్లో నుండనీ; నీకూ నాకూ పొసగకుంటే కట్టుగుడ్డలతో నీవు బయటికి పోవలెను, నావద్ద నీకు దావరిక ముండరాదు.

సాధు—అలాగేకానీ.

దాసి—సాయంత్రము నీవువస్తే చింతామణిద్రవ్యము నేకరించే మార్గము చెబుతాను—చింకిగుడ్డలతో పిచ్చివాని లాగు రా— (లోపలనుండి “దానీ” అనిపిలుపు) ఇదిగో వస్తూ

నాన్నా, నీవు ఏమి చేశావు. సాయంత్రము తప్పనిసరిగా (పోవును)
(బిచ్చగాడు వచ్చును)

బిచ్చ—ఏమిటి?

నాధు—అవుట కేముంది? సాయంత్రము రావలెను.

బిచ్చ—ఏమిన్నది?

నాధు—నీవు చెప్పినట్లు రోక్కుము పట్టుకొని రమ్మంది.

బిచ్చ—సరిసరి-ఇక సాయంత్రము రావడ మెందుకు?

నాధు—ఇంకోసారి యత్నించి చూస్తాను.

బిచ్చ—ఆం, నాదగ్గర దాచుతూన్నావు, సరిగా చెప్పలేదు. నేను చూస్తున్నాను చాలానేవు గుసగుసలాడి నారే?

నాధు—ఇంకేమీ లేదు, ముడిమాటంటే! నావెంట నన్నే నీకూ తెలిసియుండును. పోదాము రా.

బిచ్చ—తెలిసింది-ఏదో వంకపెట్టి నాకళ్ళలో దుమ్ము కొట్టవలెనని నీయూహ! నేను లేకపోవడమునకు మంచిదేగా? నరే-నడువు, నావం తెగవేయడానికే ఈయె తెత్తినావు.

నాధు—నే నాలాటివాడిని కాను... ఈ సాయంత్రము నీ కగువడను-ఎక్కడికో ఎందుకో పోతాను... (పోవును)

బిచ్చ—మంచిది-వీనివెంట యుండును.

(పిచ్చిది వచ్చును)

పిచ్చిదాని కేవలం లెక్కడివి?... ఇవి చింతామణి సగలులా గున్నవి. తెలివిమాలిన దీనికి సగలెందుకో?

పిచ్చి—నీవేనా నవసితచోరుడవైన గోపాలుడవు?
(నగచూసి) ఇవి నీకు కావలెనా?...వీటితో ఆసుకో హాయిగా!
(కొన్ని చ్చును.)

బిచ్చ—ఇది సి-వి-డి లోడి కాదు గదా? . ఎవరి
కంటాపడలేదు-వీటితో నే నాశ్రమము నిర్మించుకో వచ్చును.

—* మూడో రంగము *—

(సోమగిరి శిష్యుడున్నా వత్తురు)

సోమ—నేడే గోకులబృందావనానికి పోదాము.

శిష్య—మీరు చూడదలచిన మహాపురుషు డేడి
స్వామి?

సోమ—నే నతని దర్శించినాను-నీవు చూడలేదా?

శిష్య—నా కాభాగ్యమబ్బలేదు.

సోమ—బిల్వమంగళుని నీవు చూడనే లేదా?

శిష్య—ఏమి! ఒక లంపటుని చూడడానికా మీరింత
దూరము వచ్చినారు! వేళ్ళమూలాన నతడు విరాగి అయి
నాడు-ఈదశ ఎన్నా భృండునో తెలియదు.

సోమ—

కాంతయుకనకము గన నొకమాయయె,

ఇటునటు లీడ్చెడు నీ జీవంబుల;

విషమబంధముల-విడివడిజాలక

మోహముగ్ధు లిల-మూల్గుతునుందురు.

నీకామిసులకాంక్ష బోవిడిచి

నిరంజనుండై నెగడెడు మనుజుని

సకలనిశాసంచారము చేసియు

నెరిగింపుము నీ వెక్కడ గననగు.

రామరహితమగు ప్రేమగన్పరచి

వేశ్యనుగొలువగ వెంగలియనా?

ఆశాశూన్యుడు స్వార్థవిహీనుడు

విల్వమంగళుడు విజ్ఞుడు కాడె?

అర్థంబు కామంబు సరయ నిష్ఫలము—

క్షుద్రంబులగు నివిచొచ్చిన మనసు

ఆయతంబగుప్రేమ కాధారమానా?

ప్రేమమత్తుండగు ప్రేయసుం డెపుడు

చిత్తంబు నీశ్వరాయత్తంబు చేసి

సంసారజలధిని సంచరించెడును.

నిస్సంగతత్వంబు నిష్ఠురనిష్ఠ

వావిరియగు వెర్రి వైరాగ్యమెపుడు

ఏకత్వమునుబొందు నీకుతత్వమున.

శిష్యు— సంశయచ్ఛేదంబు సరగచేయగను

కృపచూపి చెప్పు డీకృపణు డీతండు

ఎట్లు మహాత్ముడై నెగడుచున్నాడు?

కామార్థములవీడి ఘను లెల్లయెడల

సన్యాసులై జోక సంచరించెదరు,
నారవింపకువారి గాని మీ రితని
పెద్దజేయుట చూడ సిగె నుత్కంఠ.

సోమ—

ఎరుగవు వత్స నీ వెరుగనేలేవు
ఆశ్చర్యజనకమా నా మాయలీల-
ధనముకై కొందరు ధరియింతు జడలు,
కొందరు తిరుగను కలటలపెంట;
సన్యాసివేషము చాన గికురించు
జడలపొడవునబట్టి జరుగు గౌరవము.
అప్తసిద్ధుల నెవ్వ డాసించు నేడు?
నిష్ఠేతుకవుభక్తి నెరయు విశముగ.
ఆకతాయ యటంచు సనజోకు మతని
ప్రాణమర్పించె నీశ్వరపాదములకు.
మానంబు దుఃఖ మవమానంబు సుఖము
వీడి గాంచునతండు వెన్నునివదము,
వ్రజకిశోరునియందు వరలు నాప్రేమ
అన్యసామాన్యమా అనిచూడంగ
కొగలించెను శవము కాంతకై యతను,
కోడతాచును బట్టి గోడ లంఘించె!
చేయజాలదు దేని శ్రీరమణుకొరకు?
చిన్నికృష్ణునియందె చిత్తమున్నిలివు.

శిష్యుడు—గురువారా! అక్షరచరిత మంతా లగమ్య
గోచరము, వాచ్యమనఃకర్తవ్యాబిలాషచేత మీరు వారణాసివిడు
గున్నట్టికి ఇతడు వేశ్యానిండుడే! దాచిచేత పరస్కరింపబడి
వైరాగ్య మనంబునని ఎంతో కాల మింతాకాలేదు. ఈత
జీవితకాల మిట్లుగనునో సెలవియ్యగలరా మీరు?

సోమ—

భావి గోచరచువునె భావింప మనకు?

సర్వశక్తుడొకంజె ! సర్వజ్ఞు డగును.

ప్రాణిగోటి కిపూర్వ ! బంధంబు చెలగును

నిఖిలేశ్వరుని ! దివ్యనీమమునను;

సర్వకుచేయక గాటి ! సంప్రంబులన్నియు

ప్రతిప్రాణియును తన ! బంధు సరయు

సంధాన మొనరించు ! సర్వశక్తుడుతాను,

ఇంద్రియంబులకెల్ల ! నిది గోచరంబు;

గుతము, యుక్తియు, సభి ! మానంబు మొదలు

భావప్రపంచంబు ! భ్రాంతమగు నిందు;

నుఖము మిథ్యనె యెపుడు ! సూచించుచుండు,

దుఃఖముగ్నున కెందు ! దోచు సత్యంబు

బండుగులెవరాకో ! పరులెవ్వరాక్కో;

ఈశునికృపచేత ! నెరిగితివినే సు.

స్వార్థశూన్యప్రాణి ! పల్కుసత్యంబని

పలుమారునానుడి ! ప్రత్యయము కుదిరె

వంగదేశపునాథు ల నంగళముహుఁలు.

వంగదేశపునాథు ల చాత్యత్సంగము

భరతఖండముదివ్య ల భాషిసౌఖ్యంబు, పరివృత్తిసౌఖ్యము

ననుభవించుచుచూడె ల అనింగళమున;

తధ్యమో మిధ్యయో ల దాన నారయము.

శిష్యుఁ—అతనిగురువులు మీర ల తమ శిష్యులకు

శిష్యుని తా పెద్ద ల చేయునే గురువు?

సోమ—ఎవ్వడు గురు విల ల నెవ్వడశిష్యు

డాశివుడు కేశవుడు ల సన్మోక్షగురులు,

సన్మోక్షమును శిష్యు ల లగుదురు కుడ!

శిష్యుఁ—నరిపోయె గురుశిష్య ల నాంప్రసాయంబు!

సోమ—సంసారమున పొడము ల సందేహచయము,

ఇంద్రియము లనబాల ల విదమిథ్యమును;

బనర్చి గొప్పతర్కము ల్మహోర్వి తాత్పర్యోత్తమున

అహో మహేశు జేతురే న దా మూనిధ్యునిన

తెగించి లేడు దేవుడే అనే! కుతర్కవాదికి

ప్రమాణ బాల మెట్లు కల్ల ప్రత్యయంబు జేసెడున్.

సందేహతిమిరంబు ల జనియించునేని,

తరుగనిపాతర ల తర్కవాదంబు.

జ్ఞానసాధకు డీశు ల గానగాలేడు

ఈశలుబ్ధుడెవాని ల నెరుగంగలారు;

వ్యాకులంబైసట్టి ల భక్తునిహృదయ

మెరుగంగలువా / యీశుచిక్కువము.

నగయుడైభక్తునకు / నశ్వేశ్వరండ

బంగళోరినరత్న / మొడివడచేయు.

ఆకస్మికముగా / నరుదెంచిగురువు

శుభదేశమొనరింప / నూడు నందియము.

చిత్తనైర్మయమున / చిగురొత్తు నాశ

ఈశునివాక్యమని / యెన్ని నిమిత్త

గురువున మన్నించు / నరుభక్తితోడ—

ప్రత్యయంబున పొడము / ప్రాణికి లాభ

మీశ్వరుడే కర్త / యెందునకైన,

మానవుండు నిమిత్త / మాత్రుడునుమ్ము.

విశ్వాసముననుంచు / విశ్వేశుకృపను.

వాగ్రూపమునబ్రహ్మ / వరలుచున్నాడు,

దాసనిరిగినవాడ / తత్వజ్ఞుడగును.

చిల్వమంగళుడట్టి / విజ్ఞుండుగాన

నతడు గురువగు నాకు / నతనిశిష్యుడను

ప్రేమనుడతడే / ప్రేమహీనుండ

ఎప్పుడుపొడమునో / ప్రేమ నామదిన!

వత్సపోవుదమింక! వానివెదకుచును... (పోదురు)

(చిల్వమంగళుడు వచ్చును)

చిల్వ—చిత్తమా, తత్తరపడకు స్థిరముగా నుండు...

నీచపలత్వము విడువవా? పొమ్మెంతదూరము పోదువో...

ఓహో! నీవు హరిభజన మొనర్చుతాండు. (కల్లముాయును)

(అహల్యా, దాసియువత్తురు)

దాసి—అమ్మా! ఇత డొక ఉచ్చిష్టభో

అహ—అలాగనకు. సాధువులా గున్నాడే-చూడు—

జపము చేస్తున్నాడు.

దాసి—ఈతని కున్నాక మమ్మా! చూపుతా నుండు.

ఓరి పిచ్చివాడా! అన్నము తింటావా?

బిల్వ—ఓహో! స్వర్గానికివెళ్లినా నవహోరేఅన్నట్లు
ఇక్కడికి వచ్చినా ఏకాంతమైన చోటు లేదాయేనే?

(అహల్యనుచూచి) కన్నులాగా! ఏమి మీరొగరు?
మాననమా, ఈమూఢచతువులకు దాసి వ్రుతున్నావా?
చాలాబలు, నీబుద్ధి! దృష్టినిమరల్చు.

దాసి—అమ్మా! అదిగో పిచ్చివాడు నిన్నే కాగ్ర
దృష్టితో చూస్తూన్నాడు. ఇక్కడ మనముండరాదు-నడువు-
వీడికన్నులు చింతసిప్పులలాగు వేచిగుల్లవలెనూ ఎర్రవారి
నవి... (పోదురు)

బిల్వ—కన్నులారా, నన్నెంతకాలము మీదాసునిగా
చేయగలరో చూస్తాను- (వారి వెంటనే పోవుచు)

దాసి—అమ్మయ్యో! పిచ్చివాడు|మనవెంటే వడ్డాడు.
త్వరగానడువు, నాకుభయమువేస్తూన్నది!

అహ—అతనియూను మనకెందుకు? మనదారిని మ
నము పోదాము. (పోవుదురు)

యోగమునా, కారణము నీవె,
 శబ్దప్రకృతియు నీ దాతస్మరుడు దూర
 బలమునకతావు నీ కనుబుక్తై నుభయు;
 ఆశాపరంపర నీ వాశమొందెనునా?
 నీవధారియట మ నీ వేడబముకుప్ప!
 తెలివిమానిన మనసు నీ తెలియమి నీకు
 ఇగితిమెరుగంగనీ నీ నిచ్చెపెత్తనము
 కాలసర్పమనని నీ కనజాల దయ్యో!
 కాలు నేసిపెట్టు నీ గ్రాలు లోభాగ్ని
 జ్వాల మానసవీధి నీ వ్యాకులము చేయ
 ముక్కున మానసం నీ బక్కునజేర్చి
 పరిశీల్యతరస నీ రిచుచునున్న,
 శివనాపనాంచును నీ చిరనంగి వలచు,
 కోరినయర్థంబు నీ కూర్చునునీకు
 సంస్కార మొల్లగు నీ సంసర్గమహిమ
 చిత్తస్వైర్యంబు నీ చేకురదు గాన
 ఈశ్వరభక్తికి నీ నిర వెట్టు లబ్బు?
 “చిరచ వసమెల్ల తా నీ చెడినట్టి కోతి”
 అనువాక్య మున్నె నీ మయ్యె నీపట్ల
 మూసనమ వీడుదే నీ మానుషత్వంబు?
 నిన్నన్నపనియేమి? నీ నేనె యీబరిచి!
 నమమమమమమ సీవు నీ నయనంబు వెన్నె.

— నాలుగో రంగము —

(చింతామణి యింటియెదుట పొదలో చిచ్చగాను

బైట దాసి సాధువున్నా ప్రవేశము.)

దాసి—ఇంట్లోకన్న చిక్కడమేలు నాల్గువైపులా
దారులున్నవి, మనమూబ లెవరికీ వినిపించవు.

బిచ్చ—(స్వ) అట్లే యనుచోండినే చిక్క పన్నాను.

దాసి—నీవు తిరిగి కద్రాక్షుతో నిద్ధమయినావా?
పిచ్చవానిలాగు రమ్మన్నాను కానా?

సాధు—నీతో నొకరహస్యము చెప్పవచ్చినాను.

దాసి—నీ శృష్టప్రేమ అటుంచి, కర్తవ్య మూ
హించు. మాయజమానురా లిప్పు డేమీ చూడడములేదు.
బీససాద లెవ్వ రగుపడినా, వారికి కావలసినంత ధన మిస్తూ
న్నది. నీవు అడిగిచూడు, నీప్రాప్తి మెట్లుందో.

సాధు—చెట్లంతా పెల్లగించడము శ్రేయము కాదా?

దాసి—అనగా?

సాధు—దేనినీ చూడలే దన్నావే?

దాసి—ఓహో! అంతా ఒక్కసారే హరిస్తా నయ్య
వా? అబ్బో! ఒకక్షణమైనా యిల్లు విడిచిపోదు. తలుపులన్ని
టికీ తాళాలు, సాయంత్రము స్నానానికి పోతుంది. దొంగలా
డితే నీకు మంగలము దొరుకునేమో! ఇనుపపెట్టె బద్దలు
గొట్టి లొడ్డు లొనుగూ దక్కించుకోగలవా?

సాధు—నాభావము నీకు బోధపడలేదు. అన్నమూ
పానమున్నూ అరసి చూచునా?

దాసి—ఆ గోలేలేదు. ఏమి చేయదలచుకొన్నావు?

సాధు—అట్లు తే మరీమేలే.

దాసి—నీళ్ళు నమలక చేయదలచిం దేదో చెప్ప.

సాధు—పాలలో విషము కలిపితే?

దాసి—అమ్మయ్యో! విషమే! విష మెవరు పెట్టు
కాదు? నాచేతకాదు నుమా! నాపికమిదికి తేవలెనని నీ
యూహ!

సాధు—అలాగు కాదు. రాత్రి నదిలో స్నానముచేసి
వచ్చును కదా? వంట చేయడము నీవే, ఆమె పిచ్చిది, అనలే
తెలుసుకోలేదు; పాలలో కలిపిపెట్టి నీదాని నీవు పట్టు.

దాసి—నీ కనడము సులభమే, నాఒళ్ళు ఒడకు
తూంది, ఆపని నాచేతకాదు. నాకు విషము దొరకడ
మెలాగు?

పెట్టినప్పు డెవరికంట నైనా పశితే నన్ను రక్షించేవా
రెవరు? నా వల్లకాదు. నుమా.

సాధు—పిచ్చియై త్తినవాళ్ళు చచ్చుట మేలుకాదా?

దాసి—నీ వెంతచెప్పినా సరే, ఆపని నావల్లకాదు.

(పిచ్చిది వచ్చును)

సాధు—(పొట్లముతీసి) ఇదిగోనుండు, తీసుకొనిపోయి
పాతలో కలుపు. ప్రాణము పోగానే పూడ్చివేతాము.

దాసి—నీకి దెక్కడిది?

సాధు—ఇదెప్పుడూ నాదగ్గర నుంటుంది. నా కను
క్షణమూ చావనలెసనే యుండి, కాసి నిఖాద్రితమచేత
నిట్లు జీవించియున్నాను. నీవు విప్పుకుంటే, చావడము
నిశ్చయము!

దాసి—ఈని నానల్ల కాగు. వంటింట పాలున్నవి,
నీ చిత్తమువచ్చినట్లు చేయవచ్చును—నేనింట్లో ఉండను—అంతా
నీవే చక్కచేయుము.

సాధు—నే నొక్కడనే సాక్షులనా?

దాసి—పడుచువాడవు సాక్షులనా? నాచేతకాదు
నుమా! ఆమా లంటేనే నాకడలు.

సాధు—నీకేమి భయము? రహస్యమైన చోటు
చూపితే మిగిలింది నేనే నర్దుకొంటాను.

దాసి—ఆమె సర్వస్వమూ నాచేతిలో నుంది-మంచి
వాళ్ళ దొకటే మాట-ఏమి జరుగుచుంటుందో చూస్తాను.

సాధు—అదీ మాట! (పిచ్చిది పోవుచు)

దాసి—చెప్పే దొకటి, చేసే దొకటి నాచేతకాదు.

బిచ్చు—అబ్బా! ఈమర్దార్థు డెంతచేయాలదినాడు!
తలవ్రాత ఎట్లుంటే అట్లు తప్పకుండా జరుగును. అదే ఆమె
వస్తూన్నది, అంతాఆమెతో చెప్పుతాను. ఈ పిచ్చిదికూడా
వచ్చిందే?...పాపముచేసిన ప్రాణము ఖోళిస్తుంది - పాప
మమాయికురాలి నెంత చేయుదలచినారు వీరిద్దరు! ఆమెయెవ

లేమిక్కిరి తీరియింది. అందరూ మంచివారనే యెంచు తూరింది. (చి తామచి వచ్చును)

చింతా—సూర్యుడస్తమించినాడు, మరల రాత్రి అయింది; కనబట్టు లేవనైనా నన్ను చంపితే నా కిహమూ ఎవరూ కూడా చెడుకొని-మరిమూ, ధనము నాణ్ణించడమునకే కదా లోకుల మారనములందు వృథ పట్టిస్తూన్నావు, అట్టి వారు నిద్రకి సెల విప్పవలెనుకదా?... బిల్వమంగళుడున్నంత కాలమూ ఈయూహ తోపనే లేదు. అయ్యో! మానసమూ, అతనిప్రేమ నొకనాడైనా రుచి చూచినావా? హీనమగు వేశ్య మానస మవు-సీతల్లి నిన్నిందు ప్రవేశింపజేసింది-ఈ జన్మ మధ్యాన నీవా డనకగినవా దొక్కడైనా ఘటించినాడా? ఏ రూపాద్ధత్యము బిల్వమంగళుని మర్మముల భేడింపగల్గెనో ఆరూపమే ప్రకృతమున నీకు అమితాపకారి యైంది. ఎందరి నెంతతో భవెట్టి యుంటివో ఆలోచించుకో. నిరాశ్రయివగు నీచక్రమున ఎవరైనా కత్తితో పొడుస్తే నీమిచేయగలవు? తుదకు నీగతి యింతకు వచ్చిందా? నీకు మృత్యువు తప్పదని ఎప్పుడైనా భావించినావా? అట్టి దిన మెప్పుడు వచ్చునో ఇప్పుడైనా ఎరుగుదువా? నీ కెవరు దిక్కు? ఎక్కడికి పోయెదవు? మహాపాతకీవైన నిన్నుద్ధరించువా రెవరు?... పోతాను... బిల్వమంగళుని దగ్గరకే పోతాను! అతడు సాధుసంపన్నుడు, వన్ను నిరసించడు...నా కాముష్మికనుభోపాయము తప్పక పొరిగించువాడు...నే నొంటిగా...అబలను...ఎట్లు? పోగలను?

అతని నెక్కడ వెతకగలము? ఈ చదువరిము నాకు శత్రువైనదే!

(పిచ్చి వచ్చును)

పిచ్చి—అమ్మా! అమ్మా! నేను విన్నా చూస్తూనే ఉన్నాను . అదిగో...నక్క లీసుచ్చుతింటూన్నవి-చూడు, చూడు-నేనూ కడుపునిండా తిన్నాను-పళ్ళువులు క్రిములు పక్షులూ అన్నీ అలాగే తింటూన్నవి...అదే-అదే-చూడు.

చింతా—మాయింటికి వస్తావా?

పిచ్చి—రాను-ఇక నింటికి రాను- అత డక్కడ లేడు- నీ అల్లుడు...వెరివాడు ... ఇంట్లో లేడు...శ్మశానములో ఉన్నాడు! ఇక నింటికి రాను-అదంతా చూస్తాను!

చింతా—నిజమే-ఇంటికి పోవడమన్న భయము వేస్తుంది.

పిచ్చి—అమ్మా!విషము, పిషము-మిగతాదూ ఆడదీ ఆలోచించుకొన్నాను. సముద్రమధనము చూడబోయినారు- విషము...పిషము-నీవు నావెంట రా. పిషము తాగలేవు! సంసారసముద్రమధనం చేస్తే పిషము వెలువడుతుంది. వారు కూ గారీ చూడబోయినారు..ఎరుగుదువా?

బిచ్చ—ఓహో! ఇది వెరిది కాదు-దీనిమాటలన్నీ నిజము. (పిచ్చిదానితో) నీ,వెవరై వమ్మా? (చింతామణితో) ఈమెమాటలు నిజము సుమా! ఈమె ఎవరైయో మహాత్మురాలు.

పిచ్చి—మరపించి విడిచె నా • మగడు ప్రాణములు,
 వేసరితి జగముంత • వ్రైతి తిరిగి,
 ఎల్లనైన నాకింక • నెవ్వంకు వరకు,
 ఏడ నున్నావో నా • కెరింతు రెవరు?
 చీకటిపడుచోటు • నాకదే యిల్లు,
 శ్యామలమేది • శయ్యయగు నాకు,
 ఆకస మగు నాకు • నాచ్ఛావనంబు,
 మర్త్యనై నను నేను • మరణింప బోను—
 అతనిమనసున నెట్టి • యాశ లుండెనొకొ?

చింతా—ఎవ్వగు నీభర్త • ఎలనాగ చెవుమ

పిచ్చి—విడుగురుపతులు నా • కబ్బాఖీ విగపె:

శివుడు, కృష్ణుడు, కాళి • శివ కాదు కాదు,
 మగడొక్కడే నాకు • మగనాలి నమ్మి
 అల్లడుగొ నామం • డదిగొ నాభర్త
 అన్యలెవ్వరు కారు • అతివలో నేను
 అతిసకి దాసిని • అన్యలకు కాను—

వేణునాదము చేయు • విశ్వేశు డడుగొ.

నాకు సిగ్గాతూండి-ఇక్క డుండలేను, విషము విషము,
 విషము-వరుగెత్తి నా వెంట గా?

చిచ్చ—అన్ని సంగతులూ తెలుసును, ఇదేటి పిచ్చి!
 (చింతామణితో) ఈమె పిచ్చి యనుకొకు, నిజమే చెప్పింది;
 ఈపాదలోనుండి నేనంతా గనిపెట్టుతున్నాను. ఆ నాడు నా

పెంటవచ్చిన సాధువుతో నీహసి నీగు పిచ్చిపట్టినా నీ చెప్పించి,
వారిద్దరూ దుస్తంత్రము పెన్నినారు; నేడు సామోక్షికి పి నీకు
విషము పెట్టడానికీ, ప్రాణాలు పోగానే పాతిపెట్టడానికీ నిశ్చ
యించుకొన్నారు.

చింతా—విషమా! ఆమూలమూ తెలిసిం. వాస
మాట తలుచుకొంటే దడ పట్టుతూన్నది—

పాడుచిత్తమ నీవు + పరికించి చూడ

ఈధనము రూపు ని + న్నెంతకు వెచ్చె!

ఇల్లు జాతియు చేసె + సంత ద్రోహంబు.

పిచ్చి—అవి కావు హేతువు + లట్లఁబోకు

లోభనీయము ధనము + లోక-బులోన

చెట్టుక్రింద నసెంతు + శ్రీహరినేని

కోరనేదియు; కడలే + కూకు లొకనాడు

మద్దులుగారా నా + పద్దకు రాగ

పోవమ్మ వేగమే + పొమ్మందు నామె

పోనాడితిని మించు + బోడిరో రమ్మ

ఇంటిలో గుండక + జంట పోవుదము.

చింతా—విషమయము సంస్కృతి + వెగిలు బుట్టించు

విడువజాలనిప్రాణి + వెంగలియె కాడె

మందేహతో దాని + సిందనుక వలచి

మత్తుచెందెను కాసి + చిత్త మీనాడు

మెలకువజెందె నో + మెలక బోధింప,

జోకవుట్టెను చుది + జోడు దొరకగను,
నెరిదానా, నిన్ను + విడువంగజాల;

రావమ్మ సమ్మికిని + రా ముద్దుగుమ్మ,
వీడిోడ నుండును + నీనీడ వోలె

అమ్మ నినుచూడ నా + కాశ పొడమినది
కారణం బరసిన + గానంగరాను,

ధైర్యంబు చిక్కె నీ + దరి జేరుకతన,
ంగొల్లు నాయవి + కొనసాగగలవు.

నీవుచెప్పినదంత + నిక్కమే తల్లి!
కరికితోడనె తన + కడుపు నిండంగ

నింగికి విహంగంబు + నీల్లుచుపోయి
కొనితెచ్చుకొను నగు + కోని యూపదలు.

వీడి నర్వంబు నీ + వెంటవచ్చెదను,
అధయమిచ్చితిగాన + నాశ్రయము వొరకె,
ఎట గొనిపోదువో-యేర్పరుపు మీవ.

పిచ్చి—యమునాతీరమునకు పయనము కమ్ము.

చింతా—సడుపు-పోదాము (తాళముచేతులు పార
వేయును)

పిచ్చి—దాని నాకిమ్ము.

చింతా—తీసుకో...(ఎత్తి ఇచ్చును)

పిచ్చి—నీవు తీసుకో...(బిచ్చగాని కిచ్చును)

బిచ్చ—అయ్యో! నర్వస్వమూ విడిచి చింతామణి

పోతూన్నదా? ఇం నేనెవ్వరిని కామకూని యుండును! నేను కూడా వారివెంటనే పోతాను. (తాళముచెప్పును పాదపైచి) ఇంత కూటికున్న పోలీసువారు నన్నేమిచేయదుకో? ఇప్పుడేమి చేయగల్గివారు! నా సుమిత్రాత ఎట్లుంటే అట్లు జరుగుతుంది. మీరు కైకాటనము చేస్తారు. హరిధానమే వారి కుభయతారకము. లోభము నెవ్వడప్పునగలడు? జగదంబ దుర్గదేవి దిక్కు! ఈచింతామణి మృత్యువు నోటినుండి బైట పడింది కదా? నే నీపోలీసువారినుండి తప్పించుకో లేనా?... (పోవును)

—, ఇదో రంగము —

(వర్తకుని ద్వారముచెంత బిల్వమంగళుడు)

వర్త—అయ్యా, మీరెవరు?

బిల్వ—నేను బాటసారిని, నిలువ సీడ అడుగ వచ్చినాను.

వర్త—మీకీదశ పట్టించేమి? మీవానస్థలమేది?

బిల్వ—ఎక్కడుంటే అదే నాయిల్లు.

వర్త—గృహస్థాశ్రమము విడిచినారా?

బిల్వ—లేదు.

వర్త—నేడు నా ఆతిథ్యము స్వీకరింతురా?

బిల్వ—అందుకే ఇటు వచ్చినాను.

వత్స—మూలకష్టమయి! కయచేయ్యండి.

బిల్వ—రాకోకి కోర్కె కలదు.

వత్స—సెల కివ్వండి.

బిల్వ—మీరు గానపూర్వము విను.

వత్స—మీ రెట్టికాకై నేమి?

బిల్వ—కట్లుకాదు నేరొక లంపటుడను. వేశ్య
మూలమున నంసార్భమృడ నైదును.

వత్స—అభ్యాగతుల కావున మాకు విష్ణుస్వరూ
పులు. కయచేసి లోపలికి రండి

బిల్వ—రాకోకిక నెరవేర్చెదవా?

వత్స—అదేవో సెల కివ్వండి.

బిల్వ—నాకుమిన్న నీ నవమోహనాంగి

అబ్జాకరముచెంత నీ హరియించె మదిని

నామూపులు మోహ నీ వార్ధి బడదోసె

ఒర్యంగజాల నీ యార్వానలంబు

పాసికూనన మెంత నీ బండయో కాని

పూర్వనంస్కారంబు నీ పోకుండుకతన

నెంత హరించినా నీ పంతమును విడక

కొని తమి నీకాంత నీ గోరు వీక్షింప.

కాననే వచ్చితిని నీ కాంక్ష మది మోచ్చి

నతిధిసత్కారప నీ రాయణుడ వైన

నీకాంతమున నొనగు నీ మాకాంత నాకు.

విలువగల వచనంబు లి తులలేని నగలు,
 వాసన వస్తువుల లి వలపు చేష్టలును,
 అనురాగవూరితం లి బగు మానవంబు,
 గలుగంగజేసి లి నాకడ కంపు నేడు.
 వ్యక్తపరిచితి పాప లి సక్తమగు కోర్కె;
 నెరవేర్చవేడెద లి నెయ్యంబు మీర;
 కాదు నిర్బంధమిది లి కాంచు మర్చకుడ,
 నీయలేనన్న చో లి నేగెద నిపుడె.

వర్త—(స్వ) విశ్వేశ్వరా! ఎట్టి లి విషమసంకటము

దాపురించితి? వేది లి దారి గనరాదు.
 లేదన్న నీ యతిధి లి లేచిపోయెను,
 ఎరుగంగజాల నిత లి డే మహాత్ముండొ,
 తలముమీరిన యిల్లి లి ఛల మేలపన్నె?
 విముఖ జేయ విధి లి విహితంబు కాదు,
 నడల నిత్తునె అతిధి లి సత్కారధర్మ;
 మదికదా గృహమేధి లి కధికధర్మంబు!
 ధనము దారను వీడి లి ధర్మరక్షణము
 చేయంగ సిద్ధించు లి శ్రేష్ఠమగు గతులు.
 కాంతయెవ్వతె నాకు? లి కనక మెట్టిదియొ?
 ఋణము చెల్లిన పిదప లి గణవకు రావు;
 ధర్మమే ముక్తికా లి ధారంబు గాన,
 వేడ్కతో రక్షింతు లి నీటిని విడిచి.

((ప్రకా) వింటిని కమ్ముము కి క్కంటి కెనయూదు,

వీరీతి నన్నుప కి రీతు చేయుదువె?

కొమ్ము నాకాంత నీ కి కోక్కె తీరంగ

నీకాంతగా రేయి కి నిండు తమకమున.

బిల్వ—కంటివా చిత్తమాకన్నెంత గడుసా,

ఏమి చేయగనెంచి కి తేమి నీవెరి?

—, ఆరో రంగము —

(అహల్య-దాసి)

అహ—ఇంకోసారి పోయి అతనిని మంచిమాటలతో
సమాధానపరిచి తీసుకొని రా. అతని కేదికావలెనంటే అదే
భుజించనీ.

దాసి—నేను వెళ్లనమ్మా, బెల్లముకొట్టిన రాయి
లాగ ఉలుకడు వలుకడు.

అహ—నీకటి పడేలాగుంది. ఒక్కసారి పోయిరా; అత
డింతవరకు రాలేదనీ భుజించలేదనీ అయ్యగారికి తెలిస్తే,
నామొగ మింక చూడరు-వారు వచ్చువేళ కావచ్చింది.
పో, పో.

దాసి—మొగము ముడుచుకొని మొద్దులాగ కూర్చు
న్నాడని మనము చెప్పలేమా? ఆ నిర్భాగ్యు డెక్కడా కనబ
డడు; పెద్దయింటివడుచు పుక్కెడు నీరైనా తాగలేదని ఎరు
గడా? అవలే పిచ్చిముండాకొడుకు! బిందెడు నీళ్లు నెత్తిమీద
పోస్తే మెడడు చల్లబడి మతికుడిరి అప్పుడు కింటాడేమో?

(వర్తకుడు వచ్చును)

వర్త—దాసీ-నీవు అతిథిని భోజనము కాగానే నావద్దకు తీసుకొని రా.

దాసీ—ఎట్లు రాను? ఆపిచ్చివా డెక్కడున్నాడో?

వర్త—పిచ్చివా డనకు, అతడు మహానుభావుడు! చండీమండపమందు కూర్చుండును, పోయి తీసుకొని రమ్ము. (అది పోవును)

ప్రేయసీ, నీదగు ! వేషభూషణను

గాంచ పులకితమయ్యె ! గాత్రంబు చూడు;

ధన్య వీరూపమా ! ధారంబు గాగ

నబ్బెను నీకిప్పు ! డబ్బాక్షు కొల్వ;

హితము బోధింతు నో ! యతివరో వినుము:

సారంబులేనినం ! సారంబులోన

ధర్మమొక్కటె సుమ్ము ! తథ్యంబు,దాని

రక్షణచేయువ ! కీక్షయగు నిలను—

అతికష్టములు మనల ! నలమిన గాని

విడువగూడదు ధర్మ ! ముదురాజ వదన,

అన్నమాటను నిల్పు ! టంత్యధర్మంబు.

అగ్నిసాక్షిగ నిన్ను ! నందిన నాడె

అతిథుల నర్చింతు ! మని బాసచేసి

గాహాన్త్యపదవిని ! కా లూనితిమిగ.

వైవక్యవ నిన్నటి ! దనుక నది జరిగె,

నేను కానున్నది ? చూచు పరీక్ష,
 నిల్చుదుమో వ్రతిన ? నిల్చజాల మొకొ
 నీయందె ఉన్నది ? పాయకుము దాని.
 దీనుండు పీనుండు ? మూనవదనుండు
 నాకాంక్షతోడ న ? న్నడిగెను, “రేయి
 నేకాంతమున నొసగు ? నీకాంత నాక ”ని
 ఎంత యాశ్చర్యమో ? యింతి కనుగొంటె,
 వతినిగోరుట యిమ్ము ? నతిని నాకంచు?
 ధర్మరక్షణ మనకు ? తప్పదు గాన
 అతిధికోర్కెను తీర్పు ? మతివ్రనన్నతను,
 నత్కార్యమున గాదె ? నద్గతులు కలుగు!
 అహ—హానాథ, మీరిట్లులేలాడంగ తగవె?
 విపరీత మిటులాడ ? వేడ్క పాడమెనొకొ?
 మానమే భూషణము ? మానవతి కెందు;
 భంగంబు చేయుదురె ? భర్తలే దాని?
 ధర్మమార్జింప న ? ధర్మ మొనరింప
 వచ్చునే? మనఖ్యాతి ? మచ్చమాయదొకొ?
 మానంబె భూషణము ? మానవతి కెందు
 కోలుపోయిన దాని ? గోడు చేకూరు.
 కావర మది యన్య ? కాంతను గోరు
 టొప్పుకుండిన నగునె ? తప్పు మన కిందు?
 మీరలే ప్రాణంబు ? మీరలే యాత్మ,

మీరలే జ్ఞానంబు నాకు ? మీరె ధ్యాసంబు,
శివుడైన నేమి కే ? శివుడైన నేమి?

ఇతరుండు నామది ? నెలయజాలు నొకొ?
సర్వదేవతసార ? సంభూతులయ్యు

కుత్సితాచారంబు ? కొనజూతురేల?
వర్త—త్రికరణశుద్ధిగా ? నకలంకప్రేమ
నీవుజూతువు నన్ను ? నెరుగుదు ? బల,
కోరవు ప్రేమకు ? మాగుప్రేమంబు,
తుచ్చమగు స్వార్థంబు ? ద్రుంచలేనైతి.
నాసాత్తు వీవని ? నమ్మితి గాన

నేను వితరణచేయ ? నీకు జంకేల?
సారంబు ధర్మంబు ? సం సారమునను,
ఇతరార్థచయ మంత ? హీనసారంబు!
అతిధి పోదోలిన ? నడగు ధర్మంబు,
ధర్మంబు తప్ప మి ? ధ్యావాది నగుదు;
గళితుడగు నీభర్త ? కంటకము కాడ?

కనుక నామేలు నే ? డొనగూర్పు మతడు
కోరినదెల్ల నే ? గూర్చెద నంటి-
క్షమియించు జాల్కుడ ? సత్యంబు నిల్పు.
స్వార్థపరుండనై ? చాన! నిన్నమ్మి
ఆర్జించుచుంటినే ? నాత్మధర్మంబు.

అతిధిపూజావ్రత ? మాదుకొనునాడె

చింతింపజోలు నీఁ చిక్కు నిర్దురము.

స్వర్గంబునకు త్రోవఁ ది సంకటం బతివ!

“సమకూరు విఘ్నములు! సత్కార్యములకె”.

సరకుచేయక విఘ్న ది సమితి కార్యములు

నిర్వహించుట నుమ్ము ది నియతి ధీరులకు;

అతిథి కోరినదాని ది నర్పింతుమనుచు

నియమంబు దాల్చుమే ది నెలత! ఇర్దురము?

“ఒప్పుకుండిన నగుచు ది తప్పు మన” కంటి

ప్రశంభంగమును చూడ ది వత్తురా జనులు

అనుచు డలవగరాదు ది అతివరో! సర్వ

నాక్షి లేడే హృదయ ది సారసంబునను?

వాని మొరంగుట ది వశమానె మనకు?

ప్రఖ్యాతి వడసితివి ది పతివత్ని వనుచు

సీపద్రవతవరీక్ష ది నేడు కాగలదు,—

సీపతిధర్మంబు ది నిల్పుదువా లేదో

ధర్మసాక్షిగ నేడు ది తథ్యంబు తేలు.

ఆగంతువుండగు ది నాదివిష్ణునకు

ధారపోసితి నాదు ది దారవగు నిన్ను,

ధర్మమగునో కాదో ది తథ్య మారయుము.

అహ—తరుణుల కట్టివి ది తర్కంబు తగదు;

ఇట్టిచో నన్ను వ ది రీక్షించనేల?

మీకు దాసిని కాన ది మీయాజ్ఞ శిరము

నందు దాల్చుటె నాకు ! నాను విధి నతము,
బదులుచెప్పను నేను ! పతియూజ్ఞ కెవుడు.
వర్త—తరుణి! ధర్మంబులకు ! దైవమే శావు,
అతిధిపూజాధర్మ ! మత్స్యత్తమంబు.

(దాసి వచ్చును)

దాసి—అయ్యా, అతిధి యంగణమున నున్నాడు.
వర్త—ప్రేయసీ, నేను వానిని తోడుకొని వత్తునా?
అహ—ఇంక నాలస్యమేల? అన్నిటికీ మిక్కిలము
కొన్నాను.

(వర్తకుడూ బిల్వమంగళుడూ వత్తురు)

వర్త—ఆర్యా, ఈమెయే నా గృహిణి, మీ చరణ
దాసి...(పోవును)

అహ—అయ్యా, మీ రీశయ్య నలంకరించండి.

బిల్వ—వలదు-ఇక్కడ నుండియే నిన్ను విడిస్తాను.

(స్వ) నూనసమా! సీవు ! కానంగలేడె

కన్నులు నిన్నెట్టి ! గతి కీడ్చితెచ్చె?

ప్రభవించితివి సీవు ! బ్రహ్మముఖమునను,

వీరిడి వైతివి ! వెలయాలి నమ్మి,

పితృశ్రాద్ధ మొనర్ప ! ప్రీతి విడచితివి,

కోలుపోయితి ధృతి ! కులట గలియుటకు;

ఓరుగాలియు వాన! ! ఘోరమగు రాత్రి

పోరాడు చుండగా ! వ్యోమంబు భూమి

కల్లోలయుతమైన / గంగలో దుమికి

శనము నాన్లేపించి / చావుతప్పితివి!

భ్రాంతిచే నర్పంబు / రజ్జువు గాగ

కులటను గానంగ / గోడ దాటితివి!

ఏమి పురస్కార / మిచ్చె నావేశ్య?

కారించు నాతిర / స్కారంబు గుండె

చక్కలు చేయంగ / వైరాగ్య మూని

నర్పంబు త్యజించి / సన్యాసివైతి;

శృంగు డెక్కడ యంచు / కీరంబు పగిది

విగ్గర నుచితివి / ప్రేమ నుప్పొంగి.

వీక్షింప నీతెరగు / విస్మయం బొదవు!

సాపిచిత్తమ! నీవు / పల్వలము చెంత

పలుమూరు ధ్యానించు / బకమువలె నుండి,

కంకణంబులరవము / కర్ణముల సోక

నపురూపముగను ము / త్యవు చిప్పవోలె

తెరచి కన్నుల గాంచి / తెరవ నొక్కర్తు.

సైవంగలేక మరు / శరముల భారి

చెరువవచ్చితి వామె / శీలంబు నిపుడు.

ఏమి యున్నాదమే / కామినుల గనిన!

కన్ను లున్నవటంచు / గర్వ మిదియేల!

ఈపాటి భాగ్యంబు / రూపరు నంచు

వందురు దేమి? కను / వాటి దుండగము

ప్రాణంబు పోవునను ? భయముచే నదిని
 క్రోడము చేర్పించె ? కుల్లిన శవము!
 హేయమగు వస్తువని ? ఎంచుమే దాని?
 పునుగు జవ్వాటియు ? పుత్తడి నగలు,
 విలువైన వననంబు ? వెలలేని హాయిలు,
 ఈరేడుజగముల ? నీగడింపగజాలు
 నిట్టి తనులత కూడ ? నట్టిదే నమ్ము.
 బొందిలో ప్రాణంబు ? పోయిన వెన్న
 వెడలును దుర్గంధ ? వీచికలె దీన,
 నిది నాశరహితమని ? యెంచితివేమి?
 సారహీనంబు సం ? సారమని యెరుగు,
 హీనతర సారంబు ? సీతనువు! రోత!
 కన్నులు మెరుగును ? గని భ్రమింపగ
 వెర్రిపై వర్తకుని ? వేడితివి భార్యన్.
 నీదు రత్నంబులే ? నిన్ను వంచించె
 ఇవి లేకయండిన ? నింత వచ్చేనా?
 కోలువోయిన నివి ? కొంత శ్రేయంబు
 కొరగామ పోయిన ? కొరత యుండదుగా?
 నిస్సార మెప్పుడే ? నిత్యధన మగునా?
 ఈహ వీడుమ యిట్టి ? మోహజాలమహ.

((వకా) తరుణీమణి, నీ సిగవువ్వు నిట్లిమ్ము. (ఆమె
 యిచ్చును) నాయాజ్ఞ నీ కవిలంఘ్యమని నీభర్త నీతో

చెప్పినా?

అహ—చిత్తము.

బిల్వ—అమ్మా! నేను మీ వెంగలినుతుడను, ఈ మాట నీవతితో మనవిచేయుము, పొమ్ము.

అహ—నిజముగా నీతను మహాత్ముడే!...(పోవును)

బిల్వ—మానసమా, ఇంత కి మమత నీకేల?

కాలనర్పంబు లీ కి కళ్యంతు దలచి

శత్రునాశంబును కి సమకట్టు చేయ;

ఉత్తమనయనంబు కి నిత్తు నిత్తరిని.

దాన జూడగవచ్చు కి దానవారాతిన్.

జ్ఞానంబు నిచ్చునదే కి జ్ఞానేంద్రియంబు

తనుకుడ్య జాలరం కి ధంబు లీకళ్య.

జ్ఞానరత్నము గొన కి జాలు తస్కరులు!

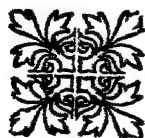
పొడిచెద వీటిని కి పొల్లువో తుడిచి

సారంబు గొనెద నం కి సార నస్యమున.

. (కళ్య పొడుచుకొనును)

కళ్య పోయెను కాన కి కదలుడి యింక

కాలునేతులు మీరు కి కంజాక్షు గొల్వ.

నాలుగో అంకము

—(మొదటి రంగము)—

(చింతామణి ఇంట్లో గది- దాసి, సాధువు వస్తురు.)

దాసి—ఎక్కడికి పోయిందో ఊరంతా వెదకినా
ఎక్కడా కనబడలేదు.

సాధు—ఆ పిచ్చి సమద్రములో వడి యేవాడో
కొట్టుకొని పోయింది.

దాసి—మన మేమి చేలాము?

సాధు—అదే గొప్ప సమస్య. పోలీసువాళ్ళకి తెలు
స్తే ఇదంతా కొనిపోతారు. ఏమిటి దాఁ?

దాసి—ఔను- మొన్న అంబిక ఆస్తంతా తీసుకొ
న్నారు. మగవాడవు, నీవే ఆలోచించు- అడదాన్ని నాకేమి
తెలుస్తుంది?

సాధు—సాత్తంతా బైటికి దాటించవలెను. అదే
మనము చేయతగ్గ పని.

దాసి—దాటించడ మేలాగు? పెట్టె చాలా బరువు,
గోడలో తాపడము చేసినారు.

సాధు—అదే చూస్తూన్నాను.

దాసి—పోదలచుకొన్నది తాళముచెవులేనా నా? ద్విండి కాదు, దానికి నే నెంతమేలు చేసినాను!...కలికాలము!

సాధు—అంత ధర్మదృష్టి యిప్పటివాళ్ళకా! “ధర్మస్య సూక్ష్మాగతిః” అంటారు.

దాసి—మాటల కేమికాని, ఈ పాడుపెట్టెను పైకి తవ్వగలవా? మగవాడ వాసాటి బలము లేదా? గునపముంటే నేను తవ్వితీయగలను!

సాధు—చప్పుడు కావచ్చునా? గట్టిగా కొట్టి బద్దలు చేయవచ్చును, కాని చప్పుడు మాటో?

దాసి—మగవాడవు. ఈసాటి ఉపాయము తోచలేదా నీకు?

సాధు—ఆలోచిస్తూన్నాను.

దాసి—మూడు నాళ్ళనుండీ మొత్తుకొంటున్నావు. చుట్టొర్ర! ఆలోచన శూన్యము! పోలీసువాళ్ళు వచ్చేవరికి నీకు ఉపాయము తోస్తుంది కాబోలు!

సాధు—నీమి చేయమన్నావు? నేను తలచిందొకటి, ఇదిగింది ఇంకోటి! గోడత్రవ్వ పెట్టె తీస్తాను. అదృష్టమెట్లుంటే అట్లు జరుగుతుంది. (తవ్వబోవును)

(కోపముచూపుచున్నాడు! తవ్వవు తీయండి)

దాసి—అమ్మయ్యా! ఎవడు పాదు? పోలీసువాళ్లే ఖాళీ

(లోపల—తీయరేమి? మేము పోలీసువాళ్ళము.)

దాసి—అన్నా! ఏమి గతి? కొంప మునిగిందిరా
దేవుడా!

(లోపల—తలుపు బద్దలు చేయనా? తీస్తారా?)

సాధు—చూడు- ఇది నాయజమానురాలి సాత్తని
నేనంటాను, నీవాలాగే సాత్యమియ్యి.

(పోలీసు ఇన్స్పెక్టరు, జవానులు వత్తురు.)

దాసి—ఇనస్పేటు బాబూ! దొంగ! దొంగ!

ఇన—ఔను. ఈయింట చోరీ జరిగివట్లున్నది.

దాసి—బాబూ! ఈమనిషి ఇనస్పెక్టరు తప్పుతున్నాడు.

ఇన—మేము రావడము చూచి “దొంగ” అని కేక
వేసినావు. మంచిది (సాధువుతో) నీ వెవడవు?

సాధు—నేను చింతామణి పెంపుడు కొడుకుని. ఇదంతా
ఆమెసాత్తు. నా కామె యిచ్చింది.

ఇన—తాళముచెవులు నీవద్ద నున్నావా?

1 జవా—లేనట్టే-ఉంటే వగులగొట్టడ మెందుకు?

ఇన—నీ వూరకుండు-తాళముచెవు లెక్కడ?

సాధు—(స్వ) ఓహో! ఇతడు తన్ను విచారణచేస్తూ
న్నాడు!

ఇన—వీరిద్దరినీ తీసుకొనిపోయి, ఏడివి కుర్రతోనూ,
దానిని గదిలోనూ ఉంచండి-ఈ యిల్లంతా శోధించి వస్తాను.
దాసి—బాబూ! దండములు-ఈమనిషి దొంగతనా

నికి వచ్చినాను, నే నీయింటి దాసిని, నా కాపుర మిక్కడే, చింతామణి నా యజమానురాలు. బాబూ! దండాలు! నా ధనము, ప్రాణము, మానము మీచేతిలో నున్నవి. నాకు బేడీలు నెయ్యికండి-నేను చెప్పినవంతా నిజము.

ఇన—వీళ్లవద్ద తాళము చెవులున్నవేమో పరీక్ష చేయండి.

1 జవా—ఓరీ, నీకు మరణము తప్పదు-ఈ నేరము నకు శిక్ష తప్పదు-న్యాయాధికారితో చెప్పుకొందువు పద.

సాధు—అలాగే! నడవండి-(వారి నిద్దరిని గొనిపోదురు)
ఇన—మానసింగ్, ఈ పెట్టెను బైట కీడ్వాడాని కెంత మంది కావలెను? నీచేత నవుతుందా?

2 జవా—ఇంకొందరు కావలెను.

ఇన—మనవల్ల కాదన్నమాటే. ఇద్దరుంటే చాలునా?

2 జవా—ఇంకొందరుంటే మంచిది.

ఇన—దొంగ దొరకినాడు కదా? వీడికెంతో చిక్కి యుండదు. ధనమంతా ఈపెట్టెలో నుంటుంది-నీ విక్కడ జాగ్రత్తగా నుండు-నేను బయటికి పోయి రిపోర్టు వ్రాస్తాను.

2 జవా—అలాగే.

ఇన—నేను బైటికి పోతాను-రిపోర్టు నీవు తీసుకొని స్టేషనుకు వెళ్ళుదువు గాని.

[మొదటి జవాను వచ్చి]

1 జవా—మహాప్రభూ! కైదీలు పిషము తిని చచ్చి

నారు ?

ఇన—విషమా ! విష మెక్కడిది ?

1జవా—ఆ మగవానివద్ద నుండెను.

ఇన—వాడు చచ్చెనా!

1జవా—వాడే కాదు-అదీ చచ్చింది.

ఇన—వదరుబోతా? ఇద్ద రేలాగు చచ్చినారు?

1జవా—మొదట మగవాడు విషము తిన్నాడు.

నేను వాడిని శోధిస్తూంటే అడది కూడా విషము తిన్నది-ఇద్దరికీ ఊపిరి లేదు. శవములు వైషమ్యలో నున్నవి.

ఇన—చూచితివా? మానసిం, ఎంత ఘోరమో-
(పోవుదురు.)

—, రెండో రంగము —

(నడితోవలో చింతామణి పిచ్చిది.)

చింతా— ఇక్కడ కొంతసేపు కూర్చుందాము. నేను నడువలేను, అలసినాను.

పిచ్చి—అలాగా ? నేను కూర్చోలేను. అతడు నాకై యెదురు చూస్తూంటాడు. ఆలస్యమైతే ఏమంటాడో ? నీవు నీ నాథునిచేర పొమ్ము - నేను నా నాథుని చేరపోవుదును... ఇక నీ దారి నీది, నా దారి నాది. కృష్ణునికి పదహారువేల గోపికలు - నీవు నీకృష్ణుని కడకు పో - నేను నాకృష్ణుని కడకు

పోతాను. అందరు కృష్ణలూ ఒకటే - “ఏక మేవా ద్వితీయం బ్రహ్మ” - నీకు నీలాగూ, నాకు నాలాగూ తోచుతాడు... శపటకు శపడు-లంపటులకు లంపటుడు-కపటులకు కపటి. నేను పోనా? పోనీ, కొంతసేపుండమన్నావు కనుక ఇక్కడే ఉంటాను.

చింతా—(నవ్వు) ఈమె యెవలెయో కాని కేవలమూ విచ్చిదానిలాగు కనబడలేదు. పైకి మాత్రమలాగున్నది! నవ్వు నవ్వు విడిచినచేను ఈ మెను విడువలేనా? చిల్వమంగళు ఊక్కడే పోలేదా? కృష్ణుడందరివాడని విన్నాను! ఈమె నింక నావద్ద నుండుమని నిర్బంధించను, ఏమైనా కానీ. నా తలవ్రాత ఎట్లుంటే అట్లవుతుంది. కాని దీనిని విడువడమంటే ఏడుపు వస్తూన్నది, ఎంతమాత్రమూ మనస్సాప్పకుంది.

పిచ్చి—చూడు. అవఱ్ఱీ ఒంటిగా పాడుతూ ఏలా గెగురుతున్నావో.

చింతా—అవగతమయ్యే నో - యమ్మ! నీ బోధ,

పాడు మనసున కేది - పాలు పోదయ్యె!

తెలియ జెప్పిన నెంత - తెలుసుకో లేదు.

సన్యాసినివి నీకు - సదృశి కుదిరె.

ఐహిక వాంఛలు - సమరియిండుటను

కణ్ణు పోదయ్యె వృ - త్కమలమున నాకు.

చిల్వమంగళ శ్రీమా - విమలోదకమున

సగుణేశ్వర మూర్తిన - మతని యూచింత,

నచ్చీలు జాతమ - ఊమియింపకున్న,

కృష్ణు డె ట్లాశ్రయము - కృపచేయు నాకు ?

సాధు వుదారుడు - నత్కుల సూతి

నవమాన పరిచితి - నన లేపమునను.

దొరకునా కృష్ణుని - చరణ దాస్యంబు ?

అతని వద్దకు జోయి - యంజలి జేసి

పదభూళి నొనగంగ - బతిమాలు కొందు;

ఊమియింపుమని యతని - చరణముల వ్రాల

ననురాగ జలదంబు - సమృతముం జలుక,

ఘోళితంబయి హృదయ - కమలమున కనటు

నామది చేరును - నవసీత చోరు.

నీదుజోధన నాకు - వేద వాక్యంబు -

ఏకాకినై తిరుగ - ఏకాననమున.

ఇచ్చయన నాకు - హృదయంబులోన

పక్షిరాణిని బోలి - పాదుచును నెగుర !

పోపొమ్ము ప్రాణేశు - పొందుమో యమ్ము

నీకు నాయెడ ప్రేమ - నిలిచియుండినను

చూచి పొమ్మొకసారి - జోహారు లిక్తు.

పిచ్చి—పోతాను. పిచ్చివాళ్ళకు నేను తల్లివి. నీవు

నాకు తల్లివి. (వినుట సభిసయించి) అదుగో, విను. వేణువా
దములాగుంది.

చింతా—ఏదీ? ఏమీలేదు. నీవు భ్రాంతిపడుతూన్నావు.

పిచ్చి—పాట-

సలిత మురళీ-నినాడ మే అది-సందేహమేలా॥న॥

కాదని మఁపించెదనా-? మరల వినుసఖ-మురళి వినుసఖ
లలితా లాపమదిగో-నూతన రాగంబేహీ॥న॥

మల్లీవస్తాన-సెలవు-సెలవు . (పోవుచు)

చింత—వడ్డకున్నా కేమి + యీక్షణములార!

ఎప్పుడు నొరులకై + యేడ్చి యెరుగరుగ!

అలనాడు గుణఖని + యా మహామహానుడు

అభిమానభరమున + నడవికి జనియె,

నాడైన కరుగవు + పాడు మానసమ

చేతనశూన్యమా + శిలవాక్తో నీవు?

కన్నలారా, మీకు + కలదేని కరుణ

విడువుడు బాష్పము + ల్వెల్లువలు గట్ట

తన్మూలమున నీహృ + దయమాలిన్య

మంతయు డొళితం + బగును సత్యంబు.

పాపాగ్ని తప్తమా + ప్రాణంబు దాన

శీతలక్ష్యంబును + చెంది సుఖించు.

ప్రవహించునప్పుడా + ప్రబలప్రోతమున

బ్రద్దలగు నేమొ నా + బండహృదయంబు?

జీవితము నాకు తో + చెడు శ్మశానముగ

స్వార్థాగ్ని జ్వాలల + నహించలేను.

మరుభూమి యనదగు + మానసంబునను

అంకురింపగజాల + దనురాగ లలిత

స్వాధ్యాగ్ని శిఖలంధు + పాపసమిధలను

వేల్చి నద్దహించు + వేడ్కు యెవ్వరికొ?

నను రాయిగా నెవ్వ + రొనరించినారో?

పతితపావన! దీన + బంధు! కయ్యాళు!

వేధించు నీమనో + వేదనవల్ల

ప్రాణంబుపోయెడు + త్రాణ నాకొసగి

హరియింపు మీవ్యధ + అబలనే గాన.

(బిచ్చగాడు వచ్చును)

బిచ్చ—నీమమ్మా, ఒంటిగా కూర్చొని ఎమాలో
చిస్తూన్నావు? ఇంటికి పోదామా?

చింతా—నీ వెవడవు?

బిచ్చ—నేను బిచ్చగానిని-పిచ్చిది తాళము చెవులు
నాకిచ్చింది-ఇంటికి రావలెనని నీకుంటే నేను కొనిపోతాను.
అదేమి కొరకొరలాడుతూన్నావు? నేను దొంగలాడడానికి
నీవద్ద నేమీ లేదే?

చింతా—నే నింటికి రాను.

బిచ్చ—ఎక్కడికి పోదువు?

చింతా—కల్లెక్కడి కీడిస్తే అక్కడికి.

బిచ్చ—నేను నిన్నెందు కడిగినా ఆకారణము
విను. నేను బృందావనము పోవలెనని నిశ్చయించుకొన్నాను.
నీకు కూడా రావలెనని ఉంటే ఇద్దరమూ పోదాము. నన్ను

పోషించే భారము మాత్రము నీది.

చింతా—నాచేతిలో ఎర్రని ఏగాని లేదు. బిచ్చమెత్తి పొట్టుపోసుకోవలసి ఉంటుంది.

బిచ్చ—నన్ను పోషించు భారము నీది.

చింతా—నే నింటికిపోయి సాత్తు తెస్తానని తలచు తున్నావు కాబోయి! అట్లు జరుగనేరదు. నాసాత్తుకోసము నాకు విషము పెట్టడమునకు శత్రురండినవాళ్ళకి దాని నిచ్చి నాను. సా త్రెట్టివిషమో వాళ్ళెరుగరు. తాళము చెవులు నేను పారవేయడము నీవు చూడలేదా?

బిచ్చ—చూచినాను. ఉండుండు. ఈమూట విప్పు తాను, ఈ యాభంగ మెవరిది?

చింతా—అదేమో?

బిచ్చ—చక్కగా చూడు-ఇది నీది-పోల్చుకో లేదా? పిచ్చిదాని కివ్వలేనా?

చింతా—అది నీకెట్లు వచ్చింది?

బిచ్చ—దీనిని నేను దొంగిలించ నక్కరలేకుండానే అపిచ్చిది నాకిచ్చింది.

చింతా—అది నీది-నాదంటావేమి?

బిచ్చ—ఇది నావద్దనుంటే నాకు జెయిలు తప్పదు. పిచ్చిదానినీ పిల్లవాళ్ళనూ మరపించుట సులభము.

చింతా—అందుకే అది నీది.

బిచ్చ—పిచ్చిది నాకు దీని నిచ్చింది కనుక ఇది నా

దన్నావు, సగో, నేను కిక్కిరాను; అప్పుడు నీది కాదా?

చింతా—నాకు సామ్యంతో పనిలేదు.

బిచ్చ—ఒక్కసారి దీనిని వుచ్చుకో, నేను తీసుకొంటాను.

చింతా—నీకు పిచ్చివట్టి నట్లుంది.

బిచ్చ—నేను మూర్ఖుడననీ, నీవు వివేకము కలదానని అనుకొన్నాను...నా పుత్రాంతయు చెప్తాను నిను. నాకు దొంగలాడడ మలవాటు; ఈగోగము పోయేట్లు లేదు. ఏదైనా దొంగలాడకపోతే నాకు నిద్రపట్టదు. ఇది నా కనుభవమే. ఏమి చేయగలను? ఎక్కడా చాచి పొరుగుంట ఒక చెట్టును మనుష్యుడని భావించి యీ మూట నొక కొమ్మకు తగిలించి “ఇది నీది” అని చెప్పి, అర్ధరాత్రమున చెట్టు ఆకులు కదలనప్పుడు, అది నిద్రపోతూన్నదని భావించి తక్కుతూ తాడుతూ మూట మెల్లగావిప్పి వెళ్ళిపోలేను. వారు వెంటదీస్తూన్నట్లు భావించి, పరుగుపరుగున చాచి పోయి, తుప్పచాటున నక్కి కొంతనేపటి కామూటను తలక్రింద పెట్టుకొని నిద్రపోతూంటాను. ఈ సగ నీవు వుచ్చుకుంటే నీవద్దనుండి దాని దొంగలాడి, దాని నమ్మి యీ మూటతో నీవెలా తిరుగుతూంటాను. నీమేలుకే చెప్పుతున్నాను. నుకవాసివికాయక్లేశమున కోర్వలేవు, పిచ్చి దానిలాగు నీకు శక్తికల్గితే నన్ను పోషించుదువు.

చింతా—(స్వ) పూర్వసంస్కారమా! పోజాలవేము

ఎంతకాలంబునకు + అంతమొందెదవు?

తారామచున్నను + తరువులనడుమ

కలుషితశయ్యయే + కన్నులను కట్టు,

తనువు నమ్మితి నట + ధనము చేకూర్చు.

జవ్వ గోరుచునుండు + శ్రేష్ఠ రుచిచయము,
విసమును బంధువులు + మెసవింపనున్న.

మలినవస్త్రంబులు + మదికి నచ్చవుగ
అధరణంబుల + నాశించుచుంటి

మోహజాలంబున + మున్నిపోవగను.

నె చింతచచ్చిన + విరుగదు పులుపు,

పాడుసంస్కారంబు + బాధించుచుండు.

చిరజీవిగా దీని + జేసెనో బ్రహ్మ

అంత మొందదు కల్ప + మంతమగుచుండ!

చిచ్చ—వ మాలోచిస్తూన్నావు. తల్లీ పిల్లడువలె
తరలుదాము రా.

చింతా—ఎక్కడికి?

చిచ్చ—నీచిత్తమునకు నచ్చిన చోటికి.

చింతా—నరే-పద...(పాడుతూ పోవుదురు)

— + మూడో రంగము + —

— — —

వర్తకుని యింటిలో దంపతులు.

వర్త—ప్రేయసీ, నవ్వుతూన్నా వేమి?

అహ—తల నెరిసింది, ముసలినా రవుతూన్నారని నవ్వినాను. మీ రెండుకు నవ్వుతూన్నారు ?

వర్త—నయస్సు ముదిరినకొద్దీ ఈమణిత్రయము హేచ్చుతుందని !

అహ—మీకై తే పెళ్ళియాడవలెనని యున్నది గాని, పిల్ల నెవ రిస్తారు ? మీరేమివీగుతారు!

వర్త—అయితే ఇక్కడున్న లాభము లేదు. పోదాము పద-

అహ—అలాగే కానీ.

వర్త—ఎక్కడికి పోదాము ?

అహ—నాకేమి తెలుసును ? మీరే చెప్పండి.

వర్త—తెలియకేమి !

వలితకేశము చెప్పు + పుల్లలను వినుము;—

“వచ్చుటమీ జముడు + వడి గొనిపోవ,

కాలంబు నమకూరె + బాటడివు కావు,

మూడి వేయు మీవింక + ముత్తి బస్త్రమును,

సంపదలన్ని నీ + సరస రాజోవు,

పోవునప్పుడు కాదు + ఘచ్చివక్కెన,

కాలంబు గడిచెడు + కొతుకములందు,

హరిస ధవంప వీ + వన్యముల దగిలి.

బాల్యంబు బాచెగా + బాణిలో నాడ—

కనక కామినులతో + గడచె యవ్వనము—

పాతగిల్లిన యాట + బాగులే గించు

కొత్తయాటల నాడ + గోరుచున్నవా ?

జవితమంతయు + జీర్ణించె గనుము —

నీ వారలందరు + నీవెంట రారు

ఎట్లుపుట్టితివా నీ + వల్ల పోవలయు,

చిరసంగు తెవ్వరు + జేరంగ రారు,

ఒక్కడవె వచ్చిగా + ఒక్కడవె పొమ్ము”

అహ—ప్రాణనాథా, యిట్లు + పాడియే తలప ?

మొగట పుట్టిరి మీరు + ముక్కంటి కరుణ,

మీవెన్న జేరితిని + మేదిసీతలము ;

అగ్నిసాక్షిగ నన్ను + నందుకొను నాడె,

అర్థదేహం బిచ్చి + యాదరించితిరి,

మీ ప్రాణసమితియు + నా ప్రాణసమితి

యొండొంట బంధించి + రొప్పుగను మీరు.

నాదు ప్రాణంబులు + నాధ మీయవిగ—

మీదాననే గావ + మిమ్మెట్లు విడుతు ?

ఇద్దర మొకసారి + యేగుదుము నాకు

మీరలే ప్రాణంబు + మీరలే యాత్మ,

మీరేలే జ్ఞానంబు + మీరే ధ్యాసంబు,
వస్తువు తోడనే + వస్తుచుండును నీడ

చంద్రిక బాయునే + చంద్రు నెప్పుడైన?
భర్తవెంటనే పోక + పతివత్సులగువా?

ప్రకృతి శర్మంబయి + పరగుచుండు.
వర్త—అట్టైన బృందావనము పోదామా?
అహ—మీచిత్తము.

వర్త—సకే- సిద్ధము చేయుము-

(గోపబాలుకు నచ్చును)

గోపా—అయ్యో, మీరు బృందావనము పోవుదురా?

అహ—నాథా! చూడం దీబాలు డెంత చక్కనివా

జో- నీ వెవరి బాలుడవు నాయన!

గోపా—నేను గోపా, బాలుడను.

వర్త—ఇక్కడి కెందుకు వచ్చినావు?

గోపా—ఈలాగే తిరుగుతూందును.

వర్త—కారణము?

గోపా—మీరు బృందావనమునక పోవుదురా అని

అడుగ వచ్చినాను.

వర్త—అడగడ మెందుకు?

గోపా—ప్రతియింటా ఈలా గడుగుతాను.

వర్త—కారణము?

గోపా—చెప్పనా?

అహ—నీవుకూడా మా వెంట వత్తువా?

గోపా—అవును.

అహ—(స్వ) ఈ బాలకుని ఎత్తుకొని ముద్దాడవలె నని యున్నది (ప్ర) మీరమ్మ యేమంటుంది?

గోపా—నాకు తల్లి లేదు తండ్రీ లేడు.

అహ—మీరు లెక్కడ బాబూ?

గోపా—గోపకుల యింటగోవులు కాచుతుంటాను.

అహ—ఇత చిన్నవాడవు! గోవులను కాచుగలవా.

గోపా—అవును.

అహ—నిజముగా నీ కెవ్వరాలేరా?

గోపా—మీరే నాకు తల్లికంటె.

అహ—అలాగా? ఏదీ పిలుపు అమ్మా అని

గోపా—అమ్మా! అమ్మా!

వర్త—పాపము, దిక్కులేని పసివాడు.

గోపా—నాకు నేనే దిక్కు, ఇంకెవ్వరూ లేరు.

వర్త—మేము నేడే బృందావనము పోతాము?

గోపా—మరి మేలే!

వర్త—నీవుకూడా బృందావనము రావడమెందుకు?

గోపా—నా కోరిక్కు ప్రాప్తించింది.

వర్త—ఏ దది?

గో—అందువల్ల గోవులు కాచలేను, ఆకుకోలేను, బృందావనమునకు పోలేను! నన్ను బృందావనము మీతో

రానిస్తే అదేమిటో చెప్పితాను, మీలో బృందావనము కాస్తారా.

వర్త—ఎందుకు?

గోప—అతనికి కళ్ళులేవు. “హృష్టా, కృష్టా” అని అరుస్తూ గుండెలు బాదుకొంటాడు, నేను చూడలేకున్నాను. దేనిలో ఏడతాడో అని ఎప్పుడూ కాచుకొనే ఉంటాను. కబోని-కూడే ముట్టడు. నేను బలవంతపెట్టితే కాస్తరింటాడు.

వర్త—ఆ మహాస్మృతే!

అహ—ఔనాను- బోధఃకర్షణ-

వర్త—అతడేదీ?

గోప—అడవిలో నున్నాడు.

వర్త—ఏమి చేస్తాండును?

గోప—ఎప్పుడూ శృష్టనామస్మరితే. కృష్టా, కృష్టా! అని అరుస్తాడు! శృష్టుడు ఇతని తాతముత్తాతలనాటి నేవకు డనుకొన్నాడు కాబోలు?

వర్త—(సవ్వ) ఇంకా ఏమి చేస్తాండును?

గోప—జపమూ, నాష్టాంగ సమస్కారాలు. ఒకప్పుడు నేల నెత్తి కొట్టుకొంటాడు...మీవెంటా అతన్ని తీసుకొని పోతారా?

వర్త—అతడు వస్తాడా?

గోప—నే నొప్పించి తీసుకొస్తాను. బృందావనము తీసుకొనిపోతే అక్కడ శృష్టుడు దొరుకుతాడు.

వర్త—ఆ సంగతి నీకేలాగు తెలుసును ?

గోపా—కృష్ణనామస్మరణతప్ప అతని కింకో పనిలేదు, ఆలాటివాడు బృందావనము పోతే కృష్ణుడు డగవడదూ?

వర్త—బృందావనము పోతే కృష్ణుడు లభించునా ?

గోపా—దొరకడేమి ? నీవు గొప్ప జ్ఞానివే!

అహ—నీకు కృష్ణుడు డగుడడా?

గోపా—నేను కృష్ణా, కృష్ణా అని తదేక ధ్యానముగా భజన చేస్తున్నానా ? నామసంతా గుడ్డివాసమీదే ఉంది, అతని నామమే నేను స్మరిస్తూంటాను. నా కతడే కనిపిస్తూన్నాడు. దేనిమీద గురి ఉంటే అది లభించును.

వర్త—నీమాటలు వింటే నాచిత్త తేత్రమందు కొత్తగా ఆశాఃకూరము మొలుస్తూంది... బృందావనము వెళ్లితే ఎవరికి దేనియందు గురిఉంటే వారికది లభిస్తుందా ?

గోపా—పోయి చూడరాదా?... నేనాతనితో చెప్పనా?... మీరు లేవుచేరి నావపై పోతారు కదా? నే నతని నక్కడికి తీసుకొని వస్తాను. నదియొడ్డున మర్రిచెట్టుకింద అతడున్నాడు, అక్కడ బ్రహ్మరాక్షసున్నాడని వదంతి-ఆచెట్టు క్రిందే అతడున్నాడు! నాకు వేళ మీరుతూన్నది, నేను పోతాను, మీరు రండి. (పోవును)

అహ—ఈబాలుడు గోపాలునిలా గున్నాడు. అమ్మా అని పిలిచినతోడనే నాకు ఒళ్ళు పరవళ మయింది.

వర్త—ఇతడు రావడము చేతనే మన కాళ కల్పింది.

అమహాశక్తిని చూడండి వస్తాడా? మహిమంట నుండుమంట
చేసే ఆశా నమ్మకంలేదు. నగ్గలే ఉన్నా మును దర్శన
చూపులేదు... ఈ గోపాలు డేజో?... నదబాలుడే కాదు
గదా! భీకరారణ్య మధ్యమున చీకున కాచుకొని యున్నా
డట! శిశువత్సరుడైన పరమేశ్వరుడే కాబోలు :

అహ—కోకండానే బంధువునన్నా, కళకండానే
కొడుకూ నాకు లంఘించాను, నేను నొడ్డుకోనాను ఈయన
రసే వెంటబెట్టుకొని బ్రుదానమూ పోదాము.

నర్త—నాళ్ళు గునవెంటా స్తారా అని పంకమిస్తూ
న్నాను.

అహ—తప్పకలడా వస్తానా ఆకాశము నామాన్య
గోపబాలకు కాదు. నాతూత్తుగా నుంచుండనుడే! అన్న
మాట కప్పుతాడా?

నర్త—ననే-ఇ! కాలస్య మెందుకు! ఇప్పుడే పోనాము.

—, నాల్గో రంగము, —

బిల్వి—హాకృష్ణా! కృష్ణా! ఎక్కడున్నావు. నా కళక
డవా? నీ వంతర్యామివి కావా? నా + నా మతిచ్యాకుల మ్రోడి.
ఇప్పుడైనా దర్శన మివ్వవా? . దీనదయాభూ! అనాథ
నాథా! ఎక్కడున్నావు? కృష్ణా! కృష్ణా! (పశిపోవును.)

గోపా—(బిల్వి చెవిలో) కృష్ణ, కృష్ణ, కృష్ణ!

బిల్వ—(చర్చిస్తూ లేచి)

ఏడి కృష్ణుం డేడ కేగెన? ! వేణునాదం బెట్లు వినబడె!

శ్యామలంబకు చంద్రబాబము ! నరస చేకూరగా !

నాడుకోర్కెల నెట్లు నెచ్చెను? ! నీలవర్ణుడు నిర్దయుండా ?

చనకాని స్మృతసిపంశిము ! ఆర్తి యణగదాకో ?

చంత జేరియు చిక్కదాయెను ! కాలమంతా కడచుతున్నది,

కాయముండిన కార్యమేమిల? ! లాత యస్థిరమే !

తెలుసుకొంటిని తెలివివచ్చెను ! నోచితిని కొరనోములన్నియు

ఏమిచేతు నికెందుపోవుదు? ! ఏదికనబడజే!

శ్రీహరిని విట కెవరుచేర్తురు? ! వీనులందున వేణునాదము

నింపి కావుము నీలగర్జా ! నీకు మ్రొక్కెదరా?

మోవి కిల్లనగ్రోవి నూడుతు ! శిరమునను సిగ కేఖరింపగ

కరమునను కంకణవ్రజము ! ఘల్లుఘల్లుమనన్;

తెన్నుమీరెడు చిరుతపాపడ! ! వన్యసుమముల వగస లలగ

నన్నజ్రోవుము నల్లనయ్యా! ! నాకు దిక్కెవరు ?

గోపా—నీకు దిక్కులేకేమి ! నీవద్ద నే నున్నానే !

బిల్వ—శిరిగి చచ్చినావా ? గోపాలా, నీవు నన్ను పా

డుచేయనెంచివా ? నీమాట వినబడగానే నాకు శ్రీకృష్ణుడు

మరుపు వచ్చును. నీ వెవడవు బాబూ ! దిక్కుమాలిష

నాపైని నీకు పాతృల్యమెట్లు కలిగింది ? నన్ను విడిచి పోదూ

నాయనా ? నాకు వద్దతి లేకుండా ఏలా బాధించుతావు ?

వట్టుకొందును పాదపద్మము ! లెట్టుతీర్చెదా తాపజ్వాలలు

కట్టికుడుపుచు కన్న పాపవశిల్లు నశించుక ?
 పామ్ము కృష్ణుని సరసిరమ్మలో ముగించును నీస. దేహము
 తెమ్ము కృష్ణుని లేకయుండి. నీవై బ్రతుకు నుమా?
 ఏల తీసెదు నాడుప్రాణము ? బాలి యిసుమఁజైఁ లేదా ?

కలయె కడ సంసార మంతటఁ బుగు చేటు యటల్.
 కాటి కిక నే కాలుసాడితి నీటవ.ంతువా పాల ముఁ చెదొ
 కూటికిని మరి గుడ్డకేనియుఁకోరబోన నినున్.

నాడు తోడుగ నిట్టియడవినిఁ పాకులాడగ నేల నీవిక
 నీకు తెలుసును తెమ్ము కృష్ణునిఁబోకు పరిపోకల్.
 ప్రేమతృప్తి దహించుచున్నదిగా మనోవాంఛతఁ. తీరదు
 కామజనకుని గాంచగల్గినఁ కామమే ముడుగున్.

గోపా— నే నెంత మొరపెట్టినా ఆహారము నంట
 కున్నావు ?

బిల్వ—తిరటాను కాసి నీవుపో, నీవు నాదగ్గరుంటే
 కృష్ణుని మీదికి నాడిత్రము పోవే వోదు. స్వేలో వోయిరా
 బాబూ ?

గోపా—భోజనము చేసిన నా ? నేన కాక వేరెవ్వగు
 నిన్నిట్లు నిర్బంధించేవాళ్లు ? బ్రహ్మరాక్షసి భీతచేత ఇచ్చి
 కెవ్వరూ రాయ.

బిల్వ—

ఆరుగు మిప్పడే నీవు- గోపాలా- బాధ- ధరి యంపబాలముగో!
 పల్లనయ్య కిక్కడాయె-గో॥ మనసు-తల్లడిల్లు చున్నది య్యగో

కాలమెల్ల గడచిపోయె-గో! నో-పాపబాల జాపుమయ్యగో!
 క్రుంకుచున్న నదిగొప్పాద్దు-గో! ద్విజ-లింగ సంధ్యవాప్సరు || గో
 దినము లిట్లు కడచిపోవు-గో! రాసి-గనుటయెప్పుడెచ్చోట || గో
 బ్రతుకజాలజూడకుంటె-గో! నేను-బ్రతుకకుంటెజూడ. తెట్లు || గో
 పిల్లగోలి విసబడునదె-గో! నల్ల-గొల్లవాని గొసరమ్ము || గో
 డిల్లపడెను నామనంబు-గో! ఆల్ల-సల్లనయ్య దయలేదు || గో
 రాధానాథ రావయ్య-గో! మరణ-బాధదీర్ప వేమయ్య || గో

గోపా— సీవిట్టు లరుస్తూ ఉండ, నేను వింటూ ఉంటాను.

బిల్వ—నీవు బాలాడవు, ఊరక కూర్చో శేష, పోయి ఆడుకో.

గోపా—నేను పోతే “నే నొంటరిగా నున్నాను, దిక్కులేదని” మొరపెట్టుతావు! అడిగంటే నా నీడువు చుమ్మలువారుతుంది. నన్ను విడిచి పోలేను!

బిల్వ—నీవు నన్ను సర్వవిధములా పాపచేయకలచుకొన్నావు. నీవు నేనో చెప్పలేని వ్యామోహము కలిగి కృష్ణనిదెనకునా బుద్ధి పోనే పోదు నిన్ను గడమనలేను, పొమ్మనలేను. ఈ ప్రాణములే ఇంతచేటుకి వున్నాయి, కరుక వీటిని పోగొట్టుకొంటే కొంతశాంతి కలుగుతుంది! ఆత్మహత్య చేసుకొంటాను.

గోపా—వద్దు, వద్దు, నాకూ మతి పోతుంది. నీవుంటేనే నాకు కాలక్షేపము జరుగుతుంది, లేకుంటే తోచదు.

బిల్వ—అన్నా ! నీ వెక్కడ నాకు ఎదురుచుక్కలాగు నాపురించినావు ! నిన్ను వదలుకో లేను ! చక్కినుంటే చావనివ్వవు !

గోపా—నీకు బృందావనము పోవలెనని లేదా ? నగువు-పోదావా.

నవకాగి యోగినును-జన కాగి యోగినను

కనకవననాంకృ-తాని గాంతు వచట.

బిల్వ—

బృందావనమున కేగుదము-అట-కందర్పజనకుని గాంచుదము !
ప్రేమధామమునుజేగుదము-గుళ-కామితఫలము ల గాంచుదము
యమునాపులినమునరముకము-అనయము గోపాలునిపాడుదము
ఆలమందలను గాయుదము-వన-మాలాధరుశో నాడుదము
గోపకాంక్ష నటగూడుదము-చున-పావనంచయముబాయుదము ||
శృష్టకృష్ణుని కేగుదము-చున-తృప్తల దీర్పగ వేడుదము !
పార్థసాగధిని పాడుదము-చున-పార్థములన్నిటి బడయుదము ||
ఈమూత్రయమునువీడుదము-భక్తదూషణపరుల క్షృణుచుదము
యక్షులన్నిటి నొనముదము-అల-ముక్తిసతీమణి ముట్టుదము.
(పోపోవును)

గోపా—అటు కాదు, బృందావన మిటుంది (తివ్వను)

బిల్వ—

కందు మల బృందావనంబును-అంగమున నగునందనంబు-ను
కుందవదరాశీవరంజిత-స్రైకతస్థలమూర !

జమ్మజమ్మను తుమ్మెదలరొక-లిమ్మగా మురళీరవమ్మను
 కమ్మనగు పారిశుశమ్మలు-గ్రమ్మ వాసలన్॥
 గోపికాబృందంబు నడుచును-గోపబాలుడు పట్టమహిషులు
 తాపసేశ్వరు లెల్లగొలువగ-రాసములు నలువన్॥
 కట్టిపీతాంబరము చేతను-పట్టిమురళిని పాలనంద్రపు
 పట్టి రాధయు రెండుప్రక్కల-నింపుతఱుకొత్తన్॥
 మాధవార్చితమైన భక్తి ర-మాధవార్చనలగ్నశక్తియు
 సాధనంబులు గాన ముక్తియు-సాధ్యమగు మనకున్॥
 గోపా—దా, పోదాము.

శ్లో డి రా గ ము.

బృందాపనవీధులగో-బృందములను గాచుదము
 నుండరులగు గోపయువక-దంబంబుల నందడితో॥బృం
 ధ్యానించుచు శ్రీకృష్ణుని-గానము వినుచుండి సుధా
 పానముజేయుచును దేవు-నాననమాన వీక్షించుచు॥బృం

బిల్వో అంకము

—: మొదటి పాఠము: —

(బృందావనమున గోవర్ధనగిరి ప్రాంతము)

చింతా—లోగడ ఆత్మవంచన చేయడమునకు నీ వెన్నో వేషములు వేసిరావు. శ్రీ కృష్ణ కృపారసము నీపైని వర్షించడాని కెట్టి వేషము వేయవలెనో ఎరుగుదువా? మానవులను వశపర్చుకోవడమునకు స్వర్ణాలంకారములను ధరించవలెను, చిత్తమును పాపపంకిల మొనర్చవలెను. ఇప్పుడో, వాటితో పనినరి. ఇకను విభూతిధారణమే శరణ్యము. తేకుంటే శ్రీ కృష్ణుని కృపకు పాత్రురాలవు కావు - ఇట్టి సుందర పవిత్రాంగలేపన మిదివర కెరుగవు. (పులుము కొనును)

వేషభూషణముల ! వేడబము చెల్లె,

కేశపాశమ ! యికను ! కికురింప గలవె !

నాదు మిత్రుడవని ! నన్ను వంచించి,

అందకాళ్ళకు మోచి ! మందజేసితివి,

ఉంకియు సుక్కి / ఉరుచునో ధైర్య
 మును విడవాడి, సత / మును నిన్నుగొల్చి
 భ్రాంతులై, వ్యామోహ / భ్రాంతమున బడి.
 శండువు నీవు పం / చకుడువుగాన,
 మొదలంట ఖండింతు / నడయులను నీక
 వంచింపనేరవు / క్రించుదసమునను;
 పాపంబు తొలగ గో / పాలుచి కరుణ
 వర్షించు, చేకూరు / పార్వ మనిశంబు,
 నిన్నద్రుంప జను పాప / సంచయ, మట్టుపైని
 పతితురాలని బ్రోచు / పతితపావనుడ.

(గోపాలుడు వచ్చును)

గోపా—చాల్చాలి' కేశపాశము నేల ఖండిస్తావు?
 ఎద్దు, పద్దు.

చింతా—ఎవ్వ డీ బుడుతడు? ఏరిని చూస్తే కళ్లు చల్ల
 నౌతున్నవి.

గోపా—నీవేనా కృష్ణనామస్మరణ చేసినావు?...
 మాటాడవేమి?... నేను పోతాను.

చింతా—నీ వెవడవు?

గోపా—నీకు మర్యాద తెలియదు. “ఎవడవు
 నాయనా?” అపవదెను... అప్పుడు నీతో మాటలాడుతాను.

చింతా—ఎవరి బాలుడవు నాయనా? నిన్ను చూడగానే
 నావ్యాదయమున దడ పోయి మనస్సు కదులుబడ్డది... ఒక్క

మాటాడవా?

గోపా—ఇప్పుడు నువ్వు మిత్రులము-నేస్తము కట్టి
దామా?

చింతా—అమ్మయ్య! ప్రాణాలు లేచివచ్చివి.

గోపా—అయితే కృష్ణుని ప్రేమితువా? నన్ను
ప్రేమితువా?

చింతా—అయ్యో! నాహృదయమా ప్రేమహృదయమా,
ప్రేమించుభాగ్యము నా కబ్బువా?

గోపా—కృష్ణుని ప్రేమించి నన్నామస్కరిం. మావ
రిందు, నీ కలవరము తీరును-నేను పోవుదునా?

చింతా—వద్దు-నీవు పోవద్దు, నా నువ్వు విను.

గోపా—బృందావనము చేరి గము-ఇప్పుడు చప్పు—
కృష్ణుని ప్రేమిస్తావా? నన్నా?

చింతా—ఇద్దరినీ ప్రేమిస్తాను.

గోపా—అది పాపము. ఎవరినో ఒకరినే నమ్ముకో-
నన్ను నమ్ముమని నిర్బంధించు-నీవే ఆలోచించుకో (చిచ్చ
గాడు వచ్చును)

చిచ్చ—అహా! ఏమి మోహం! గోపా! మూర్ఖు! ఇతడు
ప్రజలెల్లడేమో?

గోపా—మనవి నేర్తుల మాదామా?

చిచ్చ—అలాగే (మూట వర్ధున)

గోపా—అయితే, దొంగ! మూట దాస్తావేమి?

బిచ్చ—అబ్బే! ఇందులో ఏమీ లేదు... (తడబడును)
 గోపా—లేకుంటే అది యీలాగు లే. ఆ ముడి

ఎందుక?

బిచ్చ—ఓహో! ఇది బృందావనము. (మూట పార
 వేయును)

చింతా—ఏమి నాయనా, నాతో నేస్తముకట్టి ఇంకొ
 కనితో మైత్రి చేస్తావా?

గోపా—ఏమీ? కూడదా?

చింతా—ఆల్పాగైతే మనకు మైత్రి పొసగదు.

గోపా—పోనీ, నన్ను పిలిచినప్పుడే వస్తాను!

(పో బోవును)

చింతా—ఆఁ ఆఁ. ఉండుండు.

గోపా—ఎందుకూ? మనకు పొసగ దన్నావే!

(పోవును)

బిచ్చ—బాబూ, బాబూ, కొంచె ముండు.

చింతా—అయ్యో! పోయేనే! నా కాకలి వేస్తూంది.

బిచ్చ—ఏమైనా తెచ్చిపెట్టనా? అదిగో పిచ్చిది-

(పిచ్చిది వచ్చును)

పిచ్చి—తెలిసింది-శ్రీకృష్ణుడు నన్ను బ్రోచును, నాతల్లిని
 చూడగానే నాకు ధైర్యము చిక్కింది. కాత్యాయని నారాధిం
 చి గోపికలు శ్రీకృష్ణుని పొందినలాగు నే నీమె నాశ్రయించి
 నాకోర్కె నఫలము చేసుకుంటాను. మాలమ్మ ఎవరితో

మాట్లాడింది? అధిక తేజోవంతుడైన ఆనన్యాసి ఎవరు?

బిచ్చ—ఈమె యిచ్చటికి వచ్చింది గనుక నా కాశ్రయము దొరికింది. (పిచ్చిదీ శిష్యులూ వెంటరా సోమగిరి వచ్చును.)

పిచ్చి—యన కిక్కడేమివని? పోనమా? ఇల్లు విడచి చాలకాలమయింది!

సోమ—ఔను, పోవచ్చును.

పిచ్చి—నా మానసమున నేదో యుండి ఇన్నాళ్ళూ నన్ను తిప్పింది. ఎంతవరూన మయింది! అడవులన్నీ తిరిగి తిరిగి దిమ్మరి నైనాను.

చింతా—ఆమ్మా, కరుణామయీ, నాతో నొక మాటాడనా?

పిచ్చి—తల్లిని నేను కాను. ఇతని గడుగు.

చింతా—నీకొరకెంతో పెడకిరాను, ఎవరినో అడిగినాను. నా మనోవాంఛాఫలసిద్ధి అయ్యేటట్లు నన్నాశీర్వాదించు. (సోమగిరితో) మహాత్మా, నాకు తరణోపాయ మేది? నేను దౌర్భాగ్యురాలను. రాధావల్లభుడు నా బాధల తొలగించునా?

సోమ—అతడు పతితపావరుడు, తప్పకుండా నిన్ను దరిజేరుస్తాడు, చింతించకు.

చింతా—పాపాణనిర్మితము ? దోషకలితంబును

నీరవ మరుభూమి ? నీరవర్జితము

నామనం జటనెట్లు ? ప్రేమ జనించును?

అంతా హిచే! తన సద్గమయ్యె,
 ప్రేమాంశకం బెట్టు! పెంపా గుడిన? నిది
 అన్నింట కృష్ణులకు! నర్హ మయ్యెనునా?
 కేసులకు మజేసి! నాక బోధింపునా
 ఏ దెయ్యగున్నదో! ఏర్పగని త-ప్రి!
 గ్రాశక యబ్బ నో! పాలునిడ యకు నే
 జైహిమ! నా! కరుచి జరియించె!

సోను—అమ్మా, నేను దీనుడను, హీనుడను, నీ కేమి
 గుణాయము జూపగలను? ఈపురముననే విల్వమంగళు
 డను సిద్ధుడున్నాడు. అతని శరణు వేడితివా, తరణోపాగు
 ము తప్పగుండా చూపగలను.

చి తా—అమ్మా! మీరు నాకు గుగువులు-ఉపాయ
 చూపని విన్నవోడనే నా కాశ కలిగింది, కాని నేను మహా
 చాతకిని, అతని యెడ నెన్నో అవరాధము లొనర్చినాను.

సోను—నంకోదింపకు, అతడు వరమయోగి, అవగాధ
 గుఱను లెక్కచేయువాడు కాదు.

చి తా—నా దురదృష్టమునల్ల మీ యావ జేశము
 విఫలము గాకుండుగాక! అత డెక్కడ నున్నాడో సెలవిచ్చె
 గరా? ఇక్కడికి వచ్చినప్పటినుండీ వెతుకుతూన్నాను, నర్హ
 నము కాలేదు.

పిచ్చి—నేను చూపిస్తాను. రా, నీవు నాకూతురివి
 కనుక నిన్ను నీవతి కర్పించుతాను. నీ స్వగృహ విడిచి పోయె

దను- ఏడువకు!

బిచ్చ—అమ్మా! నీకొడుకును మరచినావా?

పిచ్చి—లేదులేదు. నీవూ నావెంట రా.

బిచ్చ—నా కేదేనా తరణోపాయ ముందా?

సోమ—నీవు మంచివాడవు, ఈబృందావన మానంగ
ధామము. ఇక్కడెవ్వరూ దుఃఖించ వసరములేదు.

బిచ్చ—నేను దొంగనే!

సోమ—మరీ మంచిది! నవనీతచోగుని దొంగిలించు.

బిచ్చ—గురునర్యా! శక్తియుంటే అందుకు తగిన
వాడనే!

సోమ—నీనుతుని వెంటబెట్టుకొని రా, నేను గోవర్ధన
గిరికి (వదక్షిణము చేసి వస్తాను.

పిచ్చి—సరే, వీరి నిద్దరినీ అక్కడ చేర్చుతాను-ఇంకా
లస్య మెందుకు? మనకు ? నీ సమావేశ మెక్కడవుతుందో?
(పోవును.)

—, మూడో రంగము —

(వనమలో విల్వమంగళుడు)

విల్వ—ఈగోపాలుడు నన్ను పాడుచేసినాడు! ఎన్ని విధముల యత్నించి నా మరుపు రాకున్నాడు. వీనిమోహమున తగులుకొన్న నాకు శ్రీకృష్ణదర్శనము ప్రాప్తించదు. ఈ సాయంకాలము దాకా వేచి యుంటాను. ఈలోపున చిత్త స్థైర్య మలవడిందా సరే. లేకుంటే ఆత్మహత్య కావించుకొంటాను. అన్నా! నామనఃఫలకమున ఈగోపాలు డేలాగు దాపు రించినాడు? వీడే నాచేటుచకు మూలకారకుడు. హా! కృష్ణా! నన్నేల మరపిస్తున్నావు? నన్ను భ్రష్టుని చేసెదవేమి? ఈగోపాలుని నామాననమందు ఆచ్యోత్తి నీవు కనుమొరగితివా? వీడిని వదల్చుకొని నేటికి వారమయింది, కాని వానిరూపము నన్ను వదలకున్నది. అనుక్షణమూ వాడే నామనోవీధిని కాపురముండి నీకు చోటియ్యకున్నాడా? ఆతడుంటే నేనెట్లు రాగలనని నీవు రాకున్నావా? నేనేమి చెయుదును? ఈభ్రష్టుడు నాకేమి మందుపెట్టి నాడో కాని నేతని మరువజాలకున్నాను. నా చిత్త మాతనియందే లగ్నమయింది. ఇరువై రోజులు భుజించకుంటే ప్రాణములు పోవునని వింటిని. అందుచేత నిరాహారుడనై నిన్నే ధ్యానించుచున్నాను. ప్రాణములు పోకున్నవి. ఈగోపాలుడు నన్ను చావసేయకున్నాడు! నిన్ను ధ్యానిస్తూ

ఇక్కడే కూర్చుంటాను. చచ్చినా నరే-(ధ్యానించి) గోపాలా! గోపాలా! నేను శ్రీకృష్ణుని ధ్యానిస్తూంటే నీవు కనబడుతావేమి?--ఇంకోసారి యత్నించెదను కన్నులారా, చెవులారా, మీరు వీని వ్యామోహము విడువండి. కళ్ళంటే పొడుచుకొన్నాను గాని చెవు లేలాగు మూయగలను? కృష్ణుని రూపము చూడలేకపోయినా, ఆతని మాటలైన వింటాను. కళ్ళులేని లోపమిప్పుడు కనబడుతుంది. . . మూఢమానసమా, ఈబండ గోపాలుని మరచి నందగోపాలుని ధ్యానించు. గోపాలా! గోపాలా! (ధ్యానించును.)

(గోపాలుడు వచ్చును.)

గోపా—నీ విక్కడా దాగుకొన్నావు? నీకు రోజుల నుండి నీకోపము ఊరంతా వెతకుతున్నాను.

బిల్వ—నన్ను నీవు వెదకడమెందుకు?

గోపా—నీవు దిక్కులేని నాడవు. అనాథలను చూస్తే నామనస్సు కరుగుతుంది.

బిల్వ—దిక్కు లేనివాళ్ళ మీద నీకు అనురాగ మెందుకు?

గోపా—అది నా నైజము.

బిల్వ—(స్వ) మూఢమానసమా! ఈ గోపాలు డనాథనాథుడైన నందగోపాలుడే కాబోలు! ((ప్ర) గోపాలా! గోపాలా! దయజూపి నన్ను దరిజేర్చువా?

గోపా—నీదగ్గర రాను-నన్ను పట్టుకొంటావు!

బిల్వ—లేదులేదు-దగ్గర రా!

గోపా—పావము! వారము రోజులనుండి నీటిచుక్కై
న తాగలేదు, ఇవిగో పాలు, ఎండలో నున్నావు, నీడకు రా.

బిల్వ—నాకు కనబడదు, నాచెయ్యి పట్టుకో.

గోపా—రా. (చేతి నందిచ్చును)

బిల్వ—(గట్టిగా పట్టుకొని) ఇక నన్ను విడువను-ఇ
న్నాళ్ళూ నన్ను మరపించినావు.

గోపా—నాచెయ్యి నొప్పి పెట్టుతూన్నది! వదలు.
(పారిపోవును)

బిల్వ—మరపించి పోవుట ? మానుషుడే నీకు?

ఏడ్చితు దయచూడ ? కిదియేటి మాది?

తప్పించుకొనిపోవ ? గొప్పయని యెంచితో?

నాదుహృదయంబునను ? నాదుకొను భక్తి

పోగొట్టయత్నించు ? పొగడుదు నిన్ను. నా

చేయివీడిననేమి ? చేతమిదెరిన్ను

గట్టిగాబంధించె ? పట్టు నడలగబోదు

కన్నులేమిని నిన్ను ? గందు ననజాల.

మనమున నిల్చి నే ? మననంబు చేతును,

ఉండునో నీరూప ? మూడునో గాంతు.

గోపా—కో! ఏదీ నన్ను ముట్టుకో-(చుట్టూ తిప్పును)

బిల్వ—మహాత్మా! నిన్ను ముట్టుకొనడాని కెంత
పూజ్యముచేసి యుండవలెను. నీవుకృపజూడకున్న నాబోటివాడి

కది సాధ్యమవునా? కిర్మపరిపక్వము కావలదా?

గోపా—ఇదే నీకు జ్ఞాన నేత్ర మిచ్చినాను. నా హాసము కన్నారి గాంచుము.

బిల్వ—అహా! ధన్యోస్మి! ధన్యోస్మి! చూడదగినది చూచిగాను—నాకపస్సు ఫలించినా.

నవీనజలధర శ్యామసుందర ! మదనమోహనరూప
నయనఖంజనా హృదయరంజన ! రాధావల్లభ గోపా!
ధీరసర్తనా నూపురగుంజన ! మురళీమోహన తాన
కుసుమభూషణా ఆర్తపోషణా ! శరణు గోపికాప్రాణ!
శ్రీవదవంకజనీదు పదరజము ! వయతేసియు వరిణాపరా
నిన్నే వమ్మితి నిన్ను భజించితి ! నీలో నన్నీక జేర్పరా.

గోపా—ఎవరో వస్తూన్నారు. నేను దాగుకొంటాను.
వారు నీకోసము వస్తూన్నట్లుంది, నీవిక్కడే ఉండు. వాళ్ళు
వెళ్ళిన తర్వాత నేను వస్తాను.

బిల్వ—అమ్మయ్యో? నీవు వెళ్ళకు. నాకింకెవ్వరితోనూ
సంబంధము లేదు.

గోపా—ఏమోకాని వాళ్ళే వస్తూ వస్తూన్నారు.
వారిని చూస్తే నాకూ ఏము వస్తుంది. అందుకే నే విక్క
డుండను.

బిల్వ—అహా! నీకేమిట తెప్పి దుసంతటివా క్కెం
త ధన్యులో!

గోపా—ఇప్పుడే తెలుస్తుంది గా! ఇక్కడే ఉండు.

నే నీ చెట్టుచాటునే ఉంటాను. అదిగో వస్తూన్నాడు! (పోవును)
(వర్తకుడూ భార్య వత్తురు)

వర్త—పియా, ఆ గోపాలు డేవడు? బృందావనమున
కృష్ణుడు లభించునని చెప్పి మాయమైనాడు!

అహ—అదేమో కాని, ఆబాలుడు న“న్నమ్మా”
అని పిలుస్తే నాకు కృష్ణు డక్కరలేదు.

(తెరలో)—అమ్మా!

అహ—నాయనా, ఎక్కడ నున్నావు? ఇటురా, ఇటు
(తెరలో)— నే నీ చెట్టుచాటున నున్నాను-మీరు కూ
రోచ్చండి.

బిల్వ—ఆహా! ఎట్టి దివ్యసుందరవిగ్రహము చూచి
నాను! గోపాలా! గోపాలా!

(చింతామణి, పిచ్చిది, బిచ్చగాడూ వత్తురు)

పిచ్చి—నీవు ముందరపో అమ్మా! అల్లుని యెదుటకి
నే నేలాగు రావడము! నే నిక్కడ కూర్చుంటాను—అయ్యా
నీవూ కూర్చో. ఇది వుచ్చుకో. (జంగారువస్తువు లిచ్చును)

బిచ్చ—ఇది నా కెందు కమ్మా?

పిచ్చి— అక్కర లేదా? ఇలాగే పరులసొమ్ము ఆ
శించకు!

బిచ్చ—అలాగే.

(సోమగిరి శిష్యుడూ వత్తురు)

సోమ— పంసారాంబునిధీమగ్నులకు వైరాగ్యభిక్ష

నానగడమున కీ వేశ్యయూ ఆ లంపటుడున్నా నిమిత్తమా
త్రులు, వీరిద్దరి కృపచేత మనకు నేడు శ్రీ కృష్ణుని దర్శన
యోగము కలుగు తుంది.

శిష్యు—గురుదేవా ? నే నజ్ఞానుడను - మీ రిప్పుడు
చెప్పిన వేశ్యకూ, ఆ లంపటునికీ కోటి ప్రణామములు. శ్రీ
కృష్ణుని దర్శనమునకు ఫలమేని ?

సోమ—వత్సా ! శ్రీ కృష్ణదర్శనమునకు శ్రీ కృష్ణ
దర్శనమే ఫలము. దానికన్న నెక్కువఫల మేమున్నది ?

చింతా—అమ్మయ్య !

కష్టములు గట్టెక్కె ? నిష్టములు ఫలియించె

వన్యానీవర నీడు ? పందర్శనమున.

చల్లనాయెను కళ్లు ? శాంతించె మానసము

నాదెవజూచి విను ? నాడు విన్నవము.

చరణదాసిని నీడు ? దరి తేర్పగారాదె ?

నదయ హృదయడ ఏవు ? పుర్ణ నీకల ?

నీకు తగునా యింత క్రిన్ధురము నాదెని

ఓ దయాంబుధి చేర్చు ? నీడు నాశ్రయము ?

చందమామ వెంట ? చంద్రిక బోవనా,

మేఘమాల వెంట-మించు బోవు.

కృపబూప వేని నే ? నిపుడ త్యజింతును

ప్రణామముల నీవెడ ? పాతకము బాట్ట.

శ్రీ హత్య నాక్రమిం ? చిన నూర్ధ్వ గతులున్నె?

దక్కపు నీకు నా ? దయజూడకున్న.

నీవు క్షమించిన ? నేవత్తు త్రివివంబు,

ఇద్దర మట నుండ ? మీక్షణము లట్లు

పరితాప భరమున ? పాపము ల్కడచనె,

కృపచేసి నీవుమా-కృష్ణు కల్లారన్!

విల్వ—అహా ! శ్రీకృష్ణనామ మెవ రుచ్చరించిగాగు !
(చింతామణిని పోల్చి) ఓహో ! ఏమిది ! నాగురువు ! ప్రేమ
శిక్షాదాతా ! విశ్వమోహినీ ! నన్ను కరుణింపుము. (నమ
స్కరించును.)

చింతా—ప్రభూ ! ఇంకా వంచనయేనా ? - ప్రేమ
మయా ! యోగిచర్యా ! ప్రేమ స్వరూపుడగు భగవంతుడు
నీవద్ద నున్నాడు. నిన్నేమడిగిన నది యిచ్చెదవని నాగురువు
నా కుపదేశించెను నీకృష్ణుని నాకిమ్ము - ఇవ్వడమునకిష్టము
లేకుంటే నీవద్దనే నిల్వకొని నాకొక్కసారి చూపించుము. పా
పాత్మురాల-పతితపావను సందర్శనము నాకు కల్గించుము.

విల్వ—కృష్ణునియందే నీదిత్తముజొత్తిల్లిన కాని నీకు
దర్శనము కాదు. అది సాధకమున చేకూరును కాని ఒకరిస్తే
లభించేది కాదు.

చింతా—నా హృదయము ప్రేమ శూన్య పాపా
ణము. యోగివరేణ్యా ! శ్రీకృష్ణుడు నాకు చిక్కు పెలాగు?

విల్వ—భక్తిచే నకలమూ సిద్ధించ గలదు.

—:పాట:—

తరింపన్-కోక్కె కలదేనిన్-తలపుమీ-కష్టనామాళిఁ!
 నిరంతర-మాతనిన్-కిరుణానిరతునిన్-నిల్పుమా మదిని॥త॥
 మదింపకు భాగ్యమున్ ధనమున్ ఘనంబా-మానముం జూచి
 ఎదంగని న్యాయనిర్ణేత పరాత్పరు-డేలు నిన్నంచు॥త॥
 శరీరదుర్గమం దకటాచరింతురు-శత్రులారుగురు
 పరాకును మాని భవవార్ధిన్ గడుపుమా-భక్తియును నాకన్॥
 చింతా—యోగివరా! నీవు కృష్ణుని జూపుదువని నా
 గురు పుపదేశించెను, ఏడీ చూపు మాకృష్ణుని-లేకన్న అప్త
 వాక్య మబద్ధమవును!

(తెఱలో) సన్న మరచినారా?

చింతా—చూచినానా నిన్ను? ఆగోపాలుడే సన్న
 ప్రేమించెను. నేను ప్రేమశూన్యును. గోపాలా - ఆడదాసను
 అజ్ఞురాలను, నాపై కోపమా? నీకు నాపైని పంతమా?
 దయచేసి దర్శనమియ్యవా?

(తెఱలో) ఇక్కడికి రా, చూచెదవు.

(తెర ఎత్తితే రాధా కృష్ణులు వ్రత్యక్ష మవుదురు)

అందరు—జే రాధావల్లభా! జే జే రాధాకృష్ణా
 జే! జే! జే!

వర్త—ఆహా! కలియుగమున వైకుంఠము!

అహ—ఏది నాయనా ఒక్కసారి “అమ్మా” అనుము.

గోపా—అమ్మా! అమ్మా!

చింతా—హృదయమందలి దప్పి తీరునట్లు కృష్ణదర్శన
నుభా రసముగోలుడు. భక్తులారా!—భాగవతోత్తములారా!
జన్మ సార్థక మవును.

శిష్యు—గురువర్యా! శ్రీ కృష్ణ దర్శనమునకు ఫల
ము శ్రీ కృష్ణదర్శనమేకదా!

సోమ—వత్సా, నిరతిశయానంద వైభవము నొసంగ
జాలున దింకోటి లేదు-దాని ననుభవించుట ఉత్కృష్ట ఫలము.

బిచ్చ—నవసీతచోరా, నిన్ను దొంగిలించగల్గితే నా
చార్యవిద్య సార్థక మవుతుంది.

పిచ్చి—నా కేడ్చు వస్తూన్నది. నానాధుడు లేడు, నే
నొక్కరై నైనాను. అతని వెతకి తెచ్చి శ్రీ కృష్ణుని
చూపుతాను.

సోమ—అమ్మా! మనకర్మ ఇంకా పరిపక్వము కా
లేదు. కొంతవరకూ పారబ్రమచుభ వించవలెను. పోదాముపద.

బిల్వ—శ్రీ గురుచరణాల విందములకు నమస్కారము!
భక్త బృందమునకు ప్రణామము! మీయందరికృపచేత గోపీ
వల్లభుని దర్శనము సాధించినది, తరించినాను.

మనా వపతు, నా నాభునక్తు, నహవీర్యం కరవావహై,
తేజస్వినా వధీత మస్తు-మా విద్విషావహై-

ఓం శాంతి శాంతి శాంతి.

సమాప్తము.

